

BAŞARISIZ DEVLET- DEMOKRATİK MODEL ÜLKE SARMALINDA GÜRCİSTAN'IN 20 YILI

BETWEEN THE PARADOX OF FAILED STATE AND DEMOCRATIC MODEL: THE 20 YEARS OF GEORGIA'S INDEPENDENCE

Mitat ÇELİKPALA*

ÖZET

Gürcistan, bağımsızlığın ilan edildiği 1990'lı yıllardan bu güne zayıf siyasi, ekonomik ve finansal yapısı ile etnik sorunlarıyla sürekli olarak bir başarısız devlet görüntüsü sergiledi. Ülkede güçlü, demokratik ve kapsayıcı bir siyasi liderin çıkmaması, etkin muhalefetin oluşmaması birçok sorunlara yol açtı. Gürcistan'ın kısa vadeli geleceği, 2012'de yapılacak parlamento seçimleriyle nasıl bir parlamento oluşacağı ve 2013'te yapılacak başkanlık seçimlerinin nasıl seyredeceği konusuna bağlıdır. Seçimlerden sonra yürürlüğe girecek anayasa değişikliklerinin nasıl bir düzen oluşturacağı, Saakaşvili'nin siyasi tavrı ve geleceği, Gürcistan'ın ana gündemini belirleyecektir. Gürcistan'ın en büyük sorunu, Saakaşvili'nin karşısına 2003–2004 dönemindeki gibi etkili ve güçlü bir yeni Saakaşvili'nin çıkmamış olmasıdır. Saakaşvili'nin Rusya'dakine benzer bir "Putin-Medvedev" senaryosunu mu tercih edeceği yoksa farklı ve demokratik bir yol mu izleyeceği henüz belirsizliğini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gürcistan, Saakaşvili, Başarısız Devlet, Ağustos 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı, Kafkasya

ABSTRACT

Georgia has been displaying the characteristics of a failing state since the early 1990s with its weak political structure, lack of a national financial system, rampant ethnic strife and illegal armed groups. To complicate the matters more, the control of state over its national territory was compromised and the involvement of foreign powers worsened the situation. The main problem in current Georgia is the lack of opposition and the emergence of strong presidential candidate alternative to Saakashvili. Georgia's short term political future depends on 2012 parliamentary elections, parliament's composition and 2013 presidential elections. The new constitution will come into force after parliamentary elections. The new political order, Saakashvili's political attitudes, opposition's structure

* Doç. Dr., Kadir Has Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi. E-posta: mitat@khas.edu.tr

and other ethnic and political problems would be the main issues in Georgia's political agenda. Saakashvili's political choice regarding Georgia's political future and the change of power is still unclear.

Key Words: Georgia, Saakashvili, Failed State, August 2008 Russia-Georgia War, The Caucasus

Gürcistan'da 1 Ekim'de yapılması beklenen genel seçimler, 2003'de gerçekleşen Gül Devrimi'nden sonra, ülkenin demokrasi adına geçmesi gereken büyük bir sınav olarak görülüyor. Ülkenin bağımsızlık ilanından bugüne geçirdiği siyasal dönüşümlere yeni bir aşamanın eklenmesi beklentisi, seçimleri daha da bir ilgi çekici hale getiriyor. 2011 yılı sonuna kadar, Mikhael Saakaşvili ve iktidar partisinin seçimleri kolayca kazanabileceği düşünülüyordu. Fakat son gelişmeler Saakaşvili iktidarını, düşünülüp olduğu kadar rahat bir siyasi ortamın beklemediğine işaret ediyor. 2010 yılı sonunda Anayasa'da yapılan değişikliklerin büyük bir çoğunluğunun 2013 Başkanlık seçimlerinden sonra yürürlüğe girecek olması da bu beklentileri destekliyor. Değişiklikler, parlamentonun etkinliğinin sınırlı olduğu bir parlamenter/yarı-başkanlık sistemini öngörmekte. Bu çalışma, Gürcistan'ın siyasi geleceği üzerine sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek adına, Gürcistan'ın bağımsızlık ilanı sonrasında 20 yıllık dönemini, iç ve dış politika açısından ele almaktadır. Çalışmada, Gürcistan'ın geçirdiği siyasal dönüşümler, ülkeyi yöneten liderlerinin iç ve dış politika tercihleri ile karşılaşılan başlıca sorunları merkezinde işlenmektedir.

Gamsahurdiya'dan Şevardnadze'ye: Bağımsız Gürcistan'ı İnşa Çabaları

Gürcistan, 1980'li yılların ikinci yarısına hâkim olan Sovyet karşıtı ve bağımsızlık yanlısı hareketlerin varlığı nedeniyle, Sovyetler Birliği'nin çöküşünü hızlandıran eski Sovyet Cumhuriyetleri arasında öncü bir rol oynamıştır. Bu hareketler, 1988'den itibaren milliyetçi karaktere sahip siyasal örgütlenmelere dönüşmüştür.¹ Bu yapılar, bir yandan Sovyet karşıtı siyasal bağımsızlık mücadelesini Kafkasların geneline de taşırken, diğer yandan "Gürcistan Gürcülerindir" söylemi çerçevesinde, Gürcü milliyetçiliğini tetikleyerek Gürcistan'daki farklı etnik grupları bağımsız Gürcistan'a yabancılaştırmıştır. Dolayısıyla Gürcistan'ın, Sovyetler Birliğinin çöküşüyle elde edilen bağımsızlık sonrasında, kanlı bir iç savaş dönüştüren siyasal ve etnik mücadelelerin içine sürüklendiği görülmektedir.²

1 Christoph Zürcher, "Georgia's Time of Troubles, 1989–1993", Bruno Coppieters & Robert Legvold (Der.), *Georgia After the Rose Revolution*, (London: The MIT Press, 2005), s. 86.

2 Kamil Ağacan, "Gürcistan: Çok Milletli Yapıda Devlet İnşa Sürecinin Öyküsü", Cavid Veliev

Bağımsız Gürcistan'ın seçilmiş ilk devlet başkanı Zviad Gamsakhurdiya'dır.³ Gamsakhurdiya'yı iktidara taşıyan, Rusya karşıtı milliyetçi politik söylemi ile kişisel özellikleriydi. Bu özellikler, aynı zamanda Gamsakhurdiya'yı iktidardan eden özelliklerdir. Gamsakhurdiya, iktidarı büyük bir toplumsal desteği arkasına alarak elde etmesine rağmen, Gürcistan'ı birlik ve bütünlük içerisinde tam bağımsız bir devlete dönüştürememiştir. Bu başarısızlığın ardında tecrübe ve uzak görüşlülük eksikliğinin yattığı söylenebilir. Takındığı aşırı ve popülist milliyetçi tavır, ülkede siyasal istikrarı yok ederek Gamsakhurdiya'yı siyasal denklemin dışına atmıştır. Kısacası Gamsakhurdiya'nın karizması ve popülerliğini başarılı bir liderliğe ve devlet kuruculuğuna dönüştüremediği görülmektedir.⁴

Gamsakhurdiya, bir yılı bile bulmayan kısa iktidar döneminde Gürcistan'ın dış politika söylemini, bağımsızlığı güçlendirecek ve toprak bütünlüğünü sağlayacak ilişkilerin kurulması hedefi üzerine inşa etmişti. Bu çerçevede Rusya, ülkenin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünün önündeki en büyük tehlike olarak tanımlanmıştır. Bu bakış açısı, takip eden dönemlerin ve liderlerin de temel ve ortak söylemidir. Rusya'yı dengeleyebilecek yegâne unsur olarak Batı dünyasıyla ilişkilerin tesis edilmesi görülmüştür. Gamsakhurdiya, Gürcistan'ı Avrupa güvenlik şemsiyesine sokacak bir güvenlik politikası geliştirmeyi hedeflemişti. Bu yönde yapılacak Batıcı söylem ve değerlendirmelerin, Batının desteğinin sağlanmasında yeterli olacağı varsayılmıştı. Fakat bu dönemde Batı dünyasının Doğu Avrupa ve Rusya öncelikli politik yaklaşımı/tercihi Gürcistan'ı Batı dünyasının ilgi alanının dışında bırakmıştır. Rusya'ya karşı takınılan tavır ve ülkenin karşı karşıya kaldığı iç savaş ortamı da Gamsakhurdiya'nın derli toplu bir dış politika söylemi geliştiremeden, iç çekişmelerin gölgesinde siyasal gücünü ve iktidarı kaybetmesine neden olmuştur.

& Araz Aslanlı (Der.), *Güney Kafkasya: Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji*, (Ankara: Berikan Yayınevi, 2011), ss. 58–61; Svante Cornell, *Small Nations and Great Powers: A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus*, (Surrey: Curzon, 2001); Anna Matveeva, *The North Caucasus: Russia's Fragile Borderland*, (London: Royal Institute of International Affairs, 1999); Ufuk Tavkul, *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*, (İstanbul: Ötügen, 2002).

3 Zviad Gamsakhurdiya, Sovyetler Birliği'nin son günlerinin yaşandığı dönemde, 28 Ekim 1990'da yapılan ilk çok partili seçimle oluşan Gürcistan Yüksek Sovyeti'nin başkanlığına seçildi. Gürcistan, 31 Mart 1991'de yapılan ve bağımsızlığın oylandığı referandumu takiben 9 Nisan'da bağımsızlığını ilan etti. Gamsakhurdiya bu karar sonrasında 26 Mayıs'ta yapılan ilk devlet başkanlığı seçimlerinde halkın %86'sının desteğini alarak bağımsız Gürcistan Cumhuriyeti'nin seçilmiş ilk devlet başkanı oldu.

4 Bkz., Leila Alieva, *Reshaping Eurasia: Foreign Policy Strategies and Leadership Assets in Post-Soviet Caucasus*, Berkeley, University of California Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies, Working Paper Series, Winter 1999–2000, s. 17.

Zviad Gamsakhurdiya'yı ülkeyi terk etmeye zorlayan siyasal çekişmeler, Sovyetler Birliği'nin son Dışişleri Bakanı ve eski Komünist Parti Politbüro üyesi Eduard Şevardnadze'nin Mart 1992'de Gürcistan'a dönerek yeni oluşturulan Devlet Konseyi'nin başkanlığını devralmasıyla sonuçlandı. Şevardnadze'nin ülkeye dönerek Konsey'in başkanlığını almasından 1995'e kadar geçen süre, Gürcistan'ın 2008 Gürcistan-Rusya Savaşı öncesindeki en istikrarsız ve sıkıntılı dönemidir. Bu dönemde Şevardnadze, iktidarını sağlamlaştırmanın yanı sıra Gürcistan'da toprak bütünlüğünün tesis edilmesini de içeren istikrarlı bir merkezî siyasi yapı ve düzen kurmayı hedeflemişti.

Şevardnadze'nin 11 Ekim 1992 parlamento seçimlerine kadarki dönemde izlediği politika, kendisi için partiler üstü bir siyasi kimlik oluşturmaya yöneliktir. Şevardnadze, bu amaca uygun olarak kendisine bağlı bir siyasal parti kurmamış, rekabet içinde hareket eden siyasal partilere eşit mesafede durarak, iktidarını kalıcı ve meşru kılmayı istemiştir. Gamsakhurdiya döneminde uygulanan başkanlık sistemi, otoriter bir yönetime dönüştüğü söylemiyle reddedilerek meclis hükümeti sistemi uygulamaya konulmuştur. Bu çerçevede seçimle iktidara gelen ve hiçbir partiye üye olmayan parlamento başkanlığı makamı ihdas edilmiştir. Bu yaklaşım ya da yapılanma, Şevardnadze'nin üst düzeyde siyasi rekabetin yaşandığı bir dönemde, bu rekabete taraf olmadan fiili olarak devlet başkanlığı görevi anlamına gelen parlamento başkanlığına rakipsiz biçimde seçilmesini sağlamıştır.⁵

Şevardnadze, başarısız ve dağılmak üzere olan bir devletin yönetimini devraldığı 1992'den, anayasal reform gerçekleştirerek Başkan olarak seçildiği 1995 sonuna kadar çok zorlu bir dönem geçirmiştir.⁶ Şevardnadze'nin yönetimi ele aldığı dönemde Gamsakhurdiya'yı iktidardan eden olumsuz siyasi koşulların tamamı varlığını sürdürmekteydi. Bu dönemde Abhazya ve Güney Osetya'da Tiflis'in kontrolü söz konusu değildi. Acara'da merkeze bağlılık kaybolmak üzereydi ve Gürcistan'ın çeşitli bölgeleri *Zviadist* olarak nitelenen Gamsakhurdiya yanlıları başta olmak üzere çeşitli silahlı grupların kontrolündeydi. Bu grupların tamamı Tiflis yönetimine karşıydı. Şevardnadze, bu sınırlılıkların farkında olarak "güvensiz bir devlet ve güvensiz bir bölgede" iktidarı ele almıştır.⁷ Şevardnadze,

5 Kamil Ağacan, "Gürcistan: Çok Milletli Yapıda Devlet İnşa Sürecinin Öyküsü", ss. 64–65.

6 Mitat Çelikpala, "From a Failed State to a Weak One? Georgia and Turkish-Georgian Relations", *The Turkish Yearbook of International Relations*, Sayı: 36, 2006, ss.159–199.

7 Bu güvensizlik değerlendirmesi için bkz., Robert Legvold, "Introduction: Outlining the Challenge", Bruno Coppieters & Robert Legvold (Der.), *Georgia After the Rose Revolution*, (London: The MIT Press, 2005), s. 6.

bu durumun üstesinden gelerek, siyasi istikrarı tesis edebilmek ve rakiplerinden kurtulmak amacıyla, Güney Osetya ve Abhazya saldırıları kenarda bırakılmak şartıyla, akılcı ve başarılı bir politika izlemiştir. Tüm milis gruplarla ve komünistler de dâhil olmak üzere Gamsakhurdiya döneminde dışlanan farklı siyasi gruplarla iletişimini sürdürerek desteklerini almış, ordu birliklerinden ziyade polis kuvvetleriyle hareket etmeyi tercih etmiştir. Başta ekonomik olmak üzere, siyasi ve güvenlik alanında bir takım reform ve düzenlemelere gidebilmek için Rusya dâhil olmak üzere Batılı ülkelerle dengeli ilişkiler kurmaya çalışmıştır.⁸

Toprak bütünlüğünün sağlanması konusu, Şevardnadze'nin iktidarı devraldığı anda önünde bulunduğu en önemli sorundu. Güney Osetya'nın özerkliği Gamsakhurdiya döneminde kaldırılmış, olağanüstü hal ilan edilerek, düzen sağlama gerekçesiyle Ocak 1991'de askeri operasyonlara başlanmıştı. Çatışmalar Şevardnadze'nin iktidarı devraldığı 1992 baharında yoğunlaştı ve Rusya sürece müdahil oldu. Sonunda 24 Haziran 1992'de Boris Yeltsin ve Eduard Şevardnadze arasında yapılan görüşmeleri takiben imzalanan Dagomis Anlaşması Rusya'nın bu konudaki etkinliğini teyit etti. Anlaşmayla Rus, Gürcü ve Osetlerden oluşan bir Ortak Kontrol Komisyonu oluşturularak bölgeyi denetleyecek bir Barış Gücü tesis edildi. Ağırlığı Rus ve Oset birliklerinden oluşan bu güç, Rusya'nın Güney Osetya'daki gücünü pekiştirdi.⁹

Toprak bütünlüğü konusunda Şevardnadze'yi zor duruma düşüren bir diğer gelişme ya da başarısızlık ise Abhazya'dır. Abhazya, 1989-1992 dönemi anlaşmazlığını takiben Güney Osetya'da yaşananların da etkisiyle 23 Temmuz 1992'de bağımsızlık ilan etti.¹⁰ Bu gelişmeye tepki olarak Gürcü kuvvetlerinin 14 Ağustos'ta Abhazya'ya girmesi yeni bir savaşı başlattı. Başlangıçta başarılı olunduysa da gelişmeler, Gürcü kuvvetlerinin 1 yıl içerisinde geri çekilmek zorunda kalmasına neden oldu. Şevardnadze'nin hayatını Ruslara borçlu olduğu, Abhazya'da yaşayan Gürcü nüfusu da yerinden eden geri çekilme, Gürcistan'ın Abhazya konusunda da üstünlüğü Rusya'ya kaptırmasına neden oldu.¹¹

8 Leila Alieva, *Reshaping Eurasia: Foreign Policy Strategies and Leadership Assets in Post-Soviet Caucasus*, ss. 17-19.

9 Mitat Çelikpala, "Kuzey Kafkasya'da Anlaşmazlıklar, Çatışmalar ve Türkiye", Mustafa Aydın & Çağrı Erhan (Der.), *Beş Deniz Havzasında Türkiye*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006), ss. 63-102.

10 A.g.e.

11 Ağustos 1992'de Abhazya'da başlayan savaş Ağustos 1993'e kadar sürmüş ve Gürcistan'ın bölgeden tamamen çekilmesiyle sonuçlanmıştır. Svante Cornell, *Small Nations and Great Powers: A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus*, (Surrey: Curzon, 2001); Ufuk Tavkul, *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*, (İstanbul: Ötügen, 2002); Mitat Çelikpala,

İç politika alanında olduğu gibi dış politika alanında da Şevardnaze'nin ve dolayısıyla Gürcistan'ın önündeki en büyük sorun Rusya ile ilişkilerin nasıl yürütüleceği konusuydu.¹² Şevardnadze'nin Gamsakhurdiya'ya kıyasla, özellikle 1993 sonunda Abhazy'a da yaşanan başarısızlıktan sonra, daha akılcı ve hesaplı bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Şevardnadze, Gamsakhurdiya gibi Gürcistan'da tam olarak bağımsız ve istikrarlı bir devlet yapılanması kurulamamasının önündeki en büyük engeli Rusya ile sağlıklı ilişkiler kurulamaması olarak tanımlamış, fakat Gamsakhurdiya'dan farklı olarak bunu giderecek ve Rusya'nın Gürcistan'a yaklaşımını olumluya çevirebilecek adımlar atmayı tercih etmiştir.

Bu dönem, Rusya'da yeniden tesis edilen iktidarın kendi iç sorunlarından kurtularak yeni yayınlanan güvenlik ve dış politika doktrinleri çerçevesinde "yakın çevresi" ile daha yapıcı, kontrollü ve organize bir biçimde ilgilenmeye başladığı döneme denk gelmektedir. Bölgesel ve küresel rakiplerin bertaraf edilmesi ve Rus etkinliğinin kalcılaştırılması amacı, genelde Kafkasya'yı özelde de Gürcistan'ı yeni Rus politikalarının öncelikli ilgi merkezlerinden birisine dönüştürmüştür. Şevardnadze'nin iç ve dış politikasını bu durumu dikkate alarak şekillendirdiği görülmektedir. Şevardnadze'nin yaklaşımı, çatışan ve uzlaşmaz görülen Rus-Gürcü ilişkilerinde bir dereceye kadar normalleşmeyi sağlamış ve böylece Gürcistan'ın başarısız bir devlet olmaktan çıkmasını sağlayacak reformlara girişilebilmesine fırsat vermiştir.

Şevardnadze'nin Abhazy'a'dan çekilmek zorunda kalınmasının ardından Rusya'ya verdiği en büyük taviz, Gürcistan'ın Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) üyesi yapılmasıdır. Üyeliği, Abhaz tarafıyla bir ateşkes anlaşmasının yapılması ve Nisan 1994'te de anlaşmazlığın çözümüne ilişkin koşulları içeren bir diğer anlaşmanın Moskova'da imzalanması izlemiştir. Bu son anlaşma, çatışma bölgesinde BDT Barış Gücü adı altında Rus askerlerinin görev yapmasına imkân tanıyarak Moskova'nın bölgesel çıkarlarını tatmin etmiş, Gürcistan-Rusya ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasına vesile olmuştur. Şevardnadze Gürcistan'daki Rus askeri üslerinin kalmasına izin vermek zorunda kalmış, Türkiye

"Kuzey Kafkasya'da Anlaşmazlıklar, Çatışmalar ve Türkiye".

12 Shreen T. Hunter, *The Transcaucasus in Transition: Nation Building and Conflict*, Washington D.C., Center for Strategic and International Studies, 1994, s. 137; Shreen T. Hunter, "The Evolution of the Foreign Policy of the Transcaucasian States", G. K. Bertsch *et. al.* (Der.), *Crossroads and Conflict: Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia*, (New York: Routledge, 2000), ss. 25-47.

sınırında Rus askerlerinin devriye görevi yapmasını kabullenmiştir. Bu manevralar ya da tavizler, Şevardnadze'nin Rusya'nın desteğinde, başta Gamsakhurdiya yanlıları olmak üzere tüm muhalif silahlı unsurları tasfiye etmesini sağlamış, Şevardnadze Ekim 1995'te yapılan seçimlere ülkenin siyasi ve askeri tek hâkimi olarak girebilmiştir.¹³

Şevardnadze'nin Rusya ile yakın sayılabilecek ilişkiler geliştirmek zorunda kalmasının bir diğer sebebi, başta ABD olmak üzere Batılı güçlerin Gürcistan ve Kafkasya'ya ilgisizliğidir. Gamsakhurdiya gibi Şevardnadze'nin de dış politika önceliği Rusya'yı dengeleyebilmek amacıyla Batı dünyasıyla yakın ilişkiler kurmaktır. Bu öncelik, Gürcistan'ın Batılı kimlik algılamasının yanı sıra, bağımsızlığın kalıcılığının ancak Batı ile özel bağlar geliştirilmesiyle sağlanabileceğine olan inançtan kaynaklanmaktaydı.¹⁴ Fakat Batı dünyasının Gürcistan ya da Kafkasya'nın geneline ilgisizliği ya da Rusya'yı önceleyen yaklaşımı, Şevardnadze'ye fazla bir tercih imkânı sunmamıştır.¹⁵ Batı dünyasının bu dönemde izlediği "Önce Rusya" (*Russia First*) yaklaşımı, Gürcistan'ı Rusya ile başa bırakmıştır. Dolayısıyla Gürcistan'ın BDT üyeliği, başta Abhazya olmak üzere diğer konularda Rusya ile zorlu bir sürece girmekten kaçınmaktan ziyade, bu mücadelede uluslararası desteğin alınamayacağına yönelik inançtan kaynaklanmaktaydı. Şevardnadze'nin uluslararası alanda sahip olduğu popülarite ve saygınlığın Gürcistan'ın ihtiyacını duyduğu uluslararası ilgi ve desteği yaratmadığı görülmektedir. Bu nedenle Şevardnadze, en azından başlangıçta, ülkenin temel sorunu olarak kabul edilen toprak bütünlüğü konusunu Gürcistan'ın istediği yönde, uluslararası bir meseleye dönüştürememiştir. Kısacası, Şevardnadze'nin iktidarı mutlak hâkim olarak ele geçirdiği Ekim 1995'e kadar olan döneme baktığında, Gürcistan'ın ideolojik, dini ve etnik çatışmaların baskısı altında, topraklarının tamamında merkezi otoritenin tesis edilemediği başarısız bir devlet halinin devam ettiği görülmektedir.¹⁶

13 Leila Alieva, *Reshaping Eurasia: Foreign Policy Strategies and Leadership Assets in Post-Soviet Caucasus*, s. 18.

14 Ghia Nodia, "A New Cycle of Instability in Georgia: New Troubles and Old Problems", G. K. Bertsch et.al. (Der.), *Crossroads and Conflict: Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia*, (New York: Routledge, 2000), ss. 188–203.

15 Şevardnadze 1993'te sorulan neden Rusya yanlısı bir yaklaşım sergilediği yönündeki soruyu, "ABD Gürcistan'a toprak bütünlüğünü tesis etme yönündeki çabalarında yardımcı olmayı reddettiği için" şeklinde cevaplamıştı. Bkz., Leila Alieva, *Reshaping Eurasia: Foreign Policy Strategies and Leadership Assets in Post-Soviet Caucasus*, s. 19.

16 Mitat Çelikpala, "From a Failed State to a Weak One?", *The Turkish Yearbook of International Relations*, Sayı: 36, 2006; Paul Jackson, "Ethnicity, Decentralisation and Fissile State in

Takip eden dönemde yaşanan gelişmeler, Gürcistan'ın beklediği uluslararası ilgiyi görmesiyle neticelenmiştir. Özellikle Hazar hidrokarbon kaynaklarının keşfi ve bunların uluslararası pazarlara taşınması konusu Gürcistan'ı adım adım uluslararası ilginin merkezine taşımıştır. Gürcistan'ın, Batılı ülkelerin Kafkasya ve Orta Asya'ya ulaşabilmesi bağlamında sahip olduğu merkezi konumu, Gürcistan'ı küresel aktörlerin Kafkasya ve Orta Asya politikalarının şekillendirilmesinde dikkate alınması gereken eksen ülke haline dönüştürmüştür. Gürcistan'ın Karadeniz kıyıdaşı olması hasebiyle sahip olduğu konumu, Gürcistan'ı Kafkasya merkezli geniş bir bölgeyi dünyaya açan ana kapı haline getirmektedir. Bu Gürcistan'ı bölgesel aktörler açısından da özellikli bir konuma taşımıştır. Bu faktörlerin yanı sıra, Şevardnadze'nin muhaliflerini tasfiye ederek içerideki iktidarını sağlamlaştırmasıyla Rusya ile kurulan yeni ve daha “dengeli” ilişkiler, Şevardnadze ve Gürcistan için 1995'ten başlatılabilecek yeni bir dönemi işaret etmektedir.

Şevardnadze'nin Rusya'yı da dikkate alan bir politika izlemesinin içerideki en önemli yansıması, başlangıçta desteğini aldığı fakat zamanla manevra alanını daraltan milliyetçi gruplarla bağının kopmasıdır. Şevardnadze “Gürcistan Yurttaşlar Birliği” adı altında kendi siyasal partisini kurdu, anayasa değişikliği yaparak meclis hükümeti sisteminden vazgeçti ve Gürcistan'da yeniden başkanlık sistemine dönüldü. Kasım 1995'te yapılan devlet başkanlığı ve parlamento seçimlerinde oyların %74'ünü alan Şevardnadze devlet başkanı seçilirken, Gürcistan Yurttaşlar Birliği oyların %24'ünü alarak parlamentoda çoğunluğu sağladı. Şevardnadze ve partisi, benzer bir başarıyı 1999 genel seçimlerinde ve Nisan 2000'de yapılan devlet başkanlığı seçimlerinde oylarını artırarak gösterdi.¹⁷

Şevardnadze, her ne kadar siyasi açıdan başarılı olarak 1995 sonrasında iktidarını tesis etmiş olsa da, ülkenin asli sorunları gündemi işgal etmeye devam etmiştir. Abhazy ve Güney Osetya meseleleri çözümlenmemiş, Acara dâhil olmak üzere Gürcistan içerisinde sağlıklı merkezi bir kontrol sağlanamamıştır. Gürcistan, demokratik bir ülke olmaktan ziyade otoriter rejime sahip bir devlete dönüşmüştür. Ülke ekonomisinde istenilen canlanma bir türlü sağlanamamış, yağma ve rüşvetin yaygınlaştığı, tekelleşmenin hâkim olduğu bir tür “*nomenklatura* kapitalizmi” ortaya çıkmıştır.¹⁸ Bu, devletle iç içe geçmiş bir mafya ve organize suç

Georgia”, *Public Administration and Development*, Cilt: 24, Sayı: 1, 2004, s. 81.

17 Kamil Ağacan, “Gürcistan: Çok Milletli Yapıda Devlet İnşa Sürecinin Öyküsü”, s. 67.

18 A.g.e., s. 68.

örgütleri düzeni anlamına geliyordu. Dolayısıyla ekonomik açıdan ve güvenlik bağlamında kırılğan yapının devam ettiği ve her an yeniden başarısız bir devlete dönüşme potansiyelinin var olduğu görülmekteydi. Nitekim Şevardnadze'ye 1995 ve 1998'de düzenlenen iki başarısız suikast girişimi, Şevardnadze'nin sisteme hâkim olmak adına yürüttüğü mücadelenin zorluğunu anlamada bir ipucu olabilir. Fakat Şevardnadze'nin muhtemel rakiplerini tavsiye etmeyi başardığı ve dengeli bir siyasal düzenin kurulabilmesinin alt yapısını hazırladığı da belirtilmelidir.¹⁹

Bu dönemde başta ABD olmak üzere Batı dünyasının Gürcistan ve Kafkasya'ya yönelik ilgisinin yavaşta olsa uyanması söz konusudur. Clinton yönetiminin, ikinci döneminden itibaren, Rusya'yı önceleyen yaklaşımını terk ederek, eski Sovyet coğrafyasında bağımsızlıklarını ilan eden devletleri desteklemeye başlaması Şevardnadze'nin hayal ettiği Batı ilgisine kavuşması anlamına gelmekteydi.²⁰ Özellikle bu ülkelerin Avrupa-Atlantik güvenlik sistemine dâhil edilmesi yönünde politikaların belirlenmesi Gürcistan açısından güvenlik konusunun farklı bir bakış açısıyla ele alınabilmesinin zeminini hazırladı. Hazar hidrokarbon kaynaklarının taşınmasında Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) ham petrol boru hattının hayata geçirilmesi projesi ise Gürcistan'ı geçiş ülkesi olarak önemli bir konuma taşıdı. Gürcistan, ABD'nin "Özgürlüklere Destek Kanunu" çerçevesinde yardım programlarında 1997'de itibaren öncelikli yer edindi. Gürcistan ekonomisi "en çok kayrılan ülke" statüsü verilerek desteklenmeye başlandı. Uluslararası kuruluşlara üyeliği desteklenen Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya sorunlarını kendi perspektifiyle uluslararası alana taşıması söz konusu oldu.

Gürcistan'ın güvenlik alanındaki beklentilerinin karşılanması adına atılan en önemli adım, ABD ile Mart 1998'de "Askeri ve Güvenlik İşbirliği Anlaşması"nın imzalanmasıdır. Gürcistan bu anlaşmayla ABD'nin "Yabancı Askeri Finansman" ve "Uluslararası Askeri Eğitim" programlarından yararlanmaya başladı. ABD'nin Gürcistan ilgisinin 11 Eylül 2001 sonrasında bir üst düzeye çıktığı görülmektedir. Terörizmle mücadele programı çerçevesinde Gürcistan ordusunun yeniden kurulması anlamına gelen "Gürcistan Eğitim ve Donanım Programı" imzalanarak, Mayıs 2002'den itibaren uygulanmaya konuldu.²¹

19 Ghia Nodia, "Georgia: Dimensions of Insecurity", Bruno Coppieters & Robert Legvold (Der.), *Georgia After the Rose Revolution*, (London: The MIT Press, 2005), ss. 39–82.

20 ABD politikalarında değişim için bkz. Damian Helly & Giorgi Gogia "Georgian Security and the Role of the West", Bruno Coppieters & Robert Legvold (Der.), *Georgia After the Rose Revolution*, (London: The MIT Press, 2005), s. 281. Amy Jaffe, "US Policy towards the Caspian: Can the Wish-list be Realized?", Gennady Chufirin (Der.), *The Security of the Caspian Sea Region*, (Oxford: Oxford University Press, 2001), ss.136–150.

21 David Darchiashvili, "Georgian Defense Policy and Military Reform", Bruno Coppieters &

Gürcistan'ın Avrupa'dan beklediği ilgiyi de bu dönemde görmeye başladığı belirtilebilir. Gürcistan Avrupa Konseyi'nin çalışmalarına Mayıs 1996'dan itibaren katılmaya başladı ve 27 Mayıs 1999'da Avrupa Konseyine tam üye olarak kabul edilen ilk Kafkasya cumhuriyeti oldu. Avrupa Birliği ile Gürcistan arasındaki Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması 1996'da imzalanarak ilişkilerin hukuki ve kurumsal çerçevesi belirlendi.²² Gürcistan'ın güvenlik adına önemseydiği, Avrupa-Atlantik güvenlik şemsiyesi anlamına gelen NATO üyeliği beklentisi konusunda da olumlu adımlar atılmaya başlandı. Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyine Haziran 1992'de üye olan ve 1994'te "Barış İçin Ortaklık" anlaşmasını imzalayan Gürcistan, 1997'de kurulan Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'nin de kurucuları arasında yer aldı. Bundan sonra NATO'yla ilişkileri derinlik kazanan Gürcistan, çeşitli NATO tatbikatlarına katılmaya başladı ve Kosova ve Afganistan gibi NATO görevlerinde aktif katılımcı olarak yer aldı. Şevardnadze, NATO'nun Kasım 2002 Prag Zirvesine katılarak ülkesinin NATO'ya üyelik talebini ilk defa resmi olarak açıkladı. Bu çerçevede Gürcistan'ın üyelik sürecinin şekillendirildiği "Bireysel Ortaklık Eylem Planı" programlarına katılma arzusunun dile getirdi. Bu gelişmeyi takiben Gürcistan Ulusal Güvenlik Konseyi Aralık 2002'de "Avrupa-Atlantik Entegrasyonu için Devlet Programı"nı açıkladı.²³

Bu gelişmeler, 1997 sonrasında Gürcistan ile Rusya arasındaki ilişkilerde, 1995 öncesine kıyaslandığında, Gürcistan lehine daha geniş bir hareket alanı sağladı. Gürcistan, özellikle ülkedeki Rus askeri üslerinin kapatılması ve BDT'den ayrılma konularını daha açık biçimde gündeme getirmeye başladı. Gürcistan Ukrayna ile birlikte, Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasındaki etkinliğini BDT aracılığıyla geliştirme politikası karşısında, NATO ve AB üyeliği perspektiflerinin de etkisiyle/desteğiyle muhalif bir duruş sergilemeye çalıştı. Bunun en somut göstergesi Gürcistan'ın Ukrayna ve Azerbaycan'la birlikte BDT'nin 1997 Kışinev Zirvesinde Rusya'yı hegemonyacı politika izlemekle suçlamasıydı. Bu üç ülke BDT'den ayrılmayı gündemlerinde bulundurduklarını belirterek farklı bir grup oluşturdular. Bu bakış açısının ürünü olarak görebileceğimiz GU-

Robert Legvold (Der.), *Georgia After the Rose Revolution*, (London: The MIT Press, 2005), ss. 117–151.

22 Dov Lynch, *Why Georgia Matters*, Chaillot Paper, No.86, Institute for Security Studies (ISS), Paris, Şubat 2006, (<http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp086.pdf>).

23 Damien Helly & Giorgi Gogia, "Georgian Security and the Role of West", Bruno Coppieters & Robert Legvold (Der.), *Georgia After the Rose Revolution*, (London: The MIT Press, 2005), ss. 271–305.

AM, Gürcistan'ın öncülüğünde şekillenen bir siyasi yapıdır.²⁴ Bu yaklaşımın Gürcistan'ı adım adım sertleşen Rus yaptırımlarının hedefi haline getirmiştir.

Gürcistan'daki Rus askeri üslerinin boşaltılarak ülkedeki Rus askeri varlığının sona erdirilmesi konusu Şevardnadze'yi iktidarı bıraktığı tarihe kadar en fazla meşgul eden konudur. Rusya'nın bir türlü işbirliğine yanaşmadığı bu konu, 1999'da İstanbul'da yapılan AGİT Zirvesi'nde bir takvime bağlanabilmiştir. Zirve'de Avrupa Konvansiyonel Kuvvet Anlaşması (AKKA) ele alınmış, Rusya'nın güney kanadında sınırları aştığı belirtilmiştir. Bu çerçevede ele alınan, bölgedeki Rus askeri varlığının azaltılması konusu, Rusya'nın Gürcistan'daki askeri varlığını belirlenen takvim çerçevesinde 2007 sonuna kadar sonlandırması kararıyla neticelendi. Rusya ve Gürcistan arasında İstanbul Zirvesi kararları ışığında yapılan görüşmeleri müteakiben Rusya, Vaziani'deki üssü boşaltmakla birlikte, diğer üslerden çekilme kararını Saakaşvili dönemine kadar uygulamadı.²⁵

Bu dönemde, Gürcistan'ın siyasal, ekonomik ve güvenlik boyutlarını da içeren “çok boyutlu işbirliği” geliştirdiği öncelikli ortağı Türkiye'dir. Türkiye, Gürcistan için iç ve dış politikanın istikrara kavuşarak boyutlanması ile Batı dünyasına ulaşmada ve sağlıklı ilişkiler kurabilmede öncelikli stratejik ortak olarak öne çıkmıştır. İkili ilişkilerde, Rusya Federasyonu'nun Gürcistan'a yönelik sert ve olumsuz tavrının etkisi, ülkenin Batı dünyasıyla bütünleşme politikası kadar belirgindir. Bu bağlamda Türkiye, Gürcistan açısından Rusya Federasyonu'nu dengeleyebilecek ve Batı dünyasının ilgisini Gürcistan'a çekerek uluslararası ilişkilerde Gürcistan'a destek olabilecek yegâne komşudur.

Türkiye-Gürcistan siyasi ilişkileri 1990-1994 döneminde, özellikle Gürcistan'ın karşı karşıya bulunduğu iç istikrarsızlık ve Türkiye'nin dış politika önceliklerinin farklı olması nedeniyle yeterince ilgi görmemiştir.²⁶ Bu dönemde

24 GUAM ve Gürcistan için bkz., Thomas De Waal, “Georgia and its Distant Neighbors”, Bruno Coppieters & Robert Legvold (Der.), *Georgia After the Rose Revolution*, (London: The MIT Press, 2005), ss. 329-331.

25 Bu süreç için bkz., Robert L. Larsson, “The Enemy Within: Russia's Military Withdrawal from Georgia”, *Journal of Slavic Military Studies*, Cilt: 17, Sayı: 3, 2004, ss. 405-424; Sergei Markedonov, “A Russian Perspective: Forging Peace in the Caucasus”, *Russian Analytical Digest*, Sayı: 40, Mayıs 2008, ss. 5-9.

26 Türkiye, Gürcistan'ın bağımsızlığını diğer eski Sovyet cumhuriyetleriyle eş zamanlı bir biçimde 16 Aralık 1991'de tanıdı. İki ülke arasında diplomatik ilişkiler ise 21 Mayıs 1992'de imzalanan protokolle kuruldu. Candan Azer, *Babadan Oğula Güney Kafkasya: Türkiye-Güney Kafkasya İlişkileri*, (İstanbul: Truva Yayınları, 2011), s. 542.

ekonomik ilişkiler merkezli gelişen Türkiye-Gürcistan ilişkilerini etkileyen başlıca konular Abhazya’da yaşanan olaylar ve Türkiye’deki Abhaz diasporasının faaliyetleriydi.²⁷ 1996–1999 dönemi, ikili ilişkilerin “stratejik boyut” kazandığı dönemdir. Türkiye’nin, Gürcistan’ın askerî yapılanmasının yanı sıra, başta Abhazya olmak üzere dondurulmuş anlaşmazlıklar ve diğer etnik sorunların çözümüne katkı sağlamaya çalıştığı, enerji alanındaki işbirliğiyle ilişkilere bölgesel bir boyut kazandırmaya giriştiği görülmektedir.²⁸ Türkiye ile Gürcistan arasında imzalanan askerî anlaşmalar, Gürcistan’ın algıladığı Rusya tehdidine karşı denge olarak görülmüş ve Gürcistan’a Türkiye aracılığıyla Batı dünyasının desteği olarak kabul edilmiştir. Bu işbirliği, Gürcistan’ın karşı karşıya bulunduğu anlaşmazlıklara Rusya dışında bir çözüm bulabilmesinin aracı olarak değerlendirilmekteydi.

Şevardnadze’nin başkanlığının son dönemi, eski düzenin kalıntısı olarak görülebilecek nesiller ile Gürcistan’da farklı bir düzeni destekleyen gruplar arasındaki farklılaşmanın belirginleştiği dönemdir. Parti içi mücadelenin arttığı bu dönem, “muhafazakâr” olarak nitelenen eski nesille, “reformcu” olarak nitelenen yeni nesiller arasındaki mücadelede, reformcu kanatın muhafazakârları, Şevardnadze de dâhil olmak üzere, tasfiyesiyle sonuçlandı. 2000’li yılların başında, aralarında Zurab Jvaniya, Nino Burjanadze ve Mikhael Saakaşvili’nin de yer aldığı yurt dışı eğitilmiş genç reformcu grubun desteğini alan Şevardnadze, ülkede ekonomik büyümeyi sağlamış, siyasal zemini güçlendirmiş, BTC boru hattıyla Batı dünyasının ilgisini çekmiş, Rusya ile kurulan ilişkilerin bir yansıması olarak da Rus askeri üslerinin boşaltılmasını takvime bağlamayı başarmıştı. Fakat ülkede artan yolsuzluk, Abhazya ve Güney Osetya konularında beklenen sonuçların alınmaması ve Aslan Aşaşidze yönetimindeki Acara’nın merkezden tamamen bağımsız bir feodal yönetim bölgesine dönüşmesi Şevardnadze’ye yönelik muhalefetin güçlenmesine neden olmuştur.

Mikhael Saakaşvili ve Gül Devrimi: Demokratik ve Modern Gürcistan’a Doğru

Şevardnadze yönetiminin muhafazakâr unsurlarının tasfiyesiyle sonuçlanan ve “Gül Devrimi” olarak nitelenen sürecin somut başlangıcı, 2 Kasım 2003’te

27 Mitat Çelikpala, “From a Failed State to a Weak One? Georgia and Turkish-Georgian Relations”, *The Turkish Yearbook of International Relations*, Sayı: 36, 2006.

28 Yelda Demirağ, “Türkiye-Gürcistan İlişkileri”, Mustafa Aydın (Der.), *Türkiye’nin Avrasya Macerası 1989–2006 (Avrasya Üçlemesi II)*, (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2007), s. 280.

yapılan genel seçimlerdir. Bu seçimler, Gürcistan'daki siyasal dönüşümü hızlandıran en önemli olaydır. Seçimleri izleyen bağımsız gözlemcilerin seçimleri Saakaşvili'nin Ulusal Hareketi'nin kazandığı yönündeki değerlendirmelerine rağmen seçim kurulunun seçimi iktidar partisinin kazandığını açıklamaması, muhalefetin sokağa dökülmesine ve Şevardnadze karşıtı protestoların başlamasına neden oldu. "Gül Devrimi" olarak adlandırılan bu süreçte, muhalifleri örgütleyen *Kvama* (Yeter) gibi sivil hareketlerin etkinliği dikkati çekmektedir. Tüm muhalif unsurların organize biçimde hareket ettiği bu protesto hareketinin demokratik ve barışçıl karakteri, tüm dünyanın ilgisinin Gürcistan'a yoğunlaşmasını sağladı. Şevardnadze, oluşan tepkileri görmezden gelerek, parlamento başkanını seçmek ve siyasal süreci devam ettirmek amacıyla 22 Kasım'da parlamento toplama başardıysa da, aralarında Saakaşvili'nin de bulunduğu muhaliflerin parlamentoya girerek istifasını istemesine engel olamadı.²⁹

Şevardnadze'nin 23 Kasım'da istifa ederek siyasi sahneden çekilmesi sonrasında, 4 Ocak 2004'te yapılan olağanüstü devlet başkanlığı seçiminde Mikhael Saakaşvili oyların %96'sını alarak devlet başkanlığına seçildi. 28 Mart 2004'te yapılan parlamento seçimleri sonucunda da muhalefetin diğer öncü isimleri Jvaniya Başbakanlık, Burjanadze Parlamento Başkanlığı görevine geldi. Böylece Ocak 2004'ten itibaren Gürcistan'da Gül Devrimi'yle şekillenen ve tüm dünyada ilgi ve destekle karşılanan demokratik döneme girildiğine inanılmaktaydı.

Devrimin lideri ve yeni devlet başkanı Mikhael Saakaşvili'nin önceliği, Gürcistan'da demokratik, güçlü bir siyasal yapının kurulması ve ülkenin bağımsızlığının garanti altına alınarak toprak bütünlüğünün sağlanmasıydı. Saakaşvili bu çerçevede iktidarını güçlendirmek amacıyla Şubat 2004'te yapılan anayasa değişikliğiyle ülkenin rejimini parlamenter sistemden güçlü başkanlık sistemine dönüştürdü. Yeni düzenlemeyle yürütme görevi doğrudan başkana karşı sorumlu başbakana verilirken, içişleri ve savunma bakanlarını atama yetkisi de başkana bırakıldı. Yerel yöneticiler de dâhil olmak üzere, üst düzey yöneticilerin neredeyse tamamı görevden alınarak yerlerine Saakaşvili'ye yakın, genç isimler atandı.³⁰ Ülkedeki değişimin ve yeniden yapılanmanın her alana yansıtıldığının işareti olarak Gürcistan'ın bayrağı dahi değiştirildi.

29 Gül Devrimi ve yaşanan gelişmeler için bkz., Bruno Coppieters & Robert Legvold (Der.), *Statehood and Security: Georgia After the Rose Revolution*, (Massachusetts: The MIT Press, 2005); C. H. Fairbanks, Jr., "Georgia's Rose Revolution", *Journal of Democracy*, Cilt: 15, Sayı: 2, 2004, ss. 110-124; Lincoln Mitchell, "Georgia's Rose Revolution", *Current History*, Cilt: 103, Sayı: 675, 2004, ss. 342-348.

30 Saakaşvili başkanlık görevine seçildiğinde 36 yaşındaydı ve o dönemde Avrupa'da iktidara gelen en genç liderdi. Bkz., Thomas De Waal, *Georgia's Choices: Charting A Future in Uncertain Times*, Carnegie Endowment, Massachusetts, NW, s. 5, (http://www.carnegieendowment.org/files/georgias_choices.pdf).

Saakaşvili, ülkeye hâkim olan yolsuzluk ve örgütlü suçlara karşı savaş ilan etti ve rüşvet çarkında ülkede göze en fazla batan yapı olan kolluk kuvvetlerinin tamamını görevden alarak, yeni bir polis teşkilatı kurdu. Yolsuzluğa karışan eski/yeni bakanlar, siyasetçiler, devlet görevlileri ve iş adamları kameralar önünde gözaltına alınarak tutuklandılar ve yargılanarak cezalara çarptırıldılar.

Ülkenin ekonomik yapısının yeniden şekillendirilmesi için girişilen düzenlemeler ise uluslararası alanda en fazla dikkati çekenlerdir. Kırtasiyecilik azaltılmış, vergiler düzenlenerek denetim mekanizması ve bankacılık sektörünün işleyişi sağlıklı hale getirilmiş, kaçakçılıkla kararlı bir biçimde mücadeleye girilmiş ve böylece ticaretin kolaylaşması ve dış yatırımların ülkeye çekilmesi amaçlanmıştır. Bu dönemde sağlık sektörü başta olmak üzere kamu hizmetlerinin yeniden ve etkin bir biçimde işlemeye başladığı, emekli ve çalışanların maaşlarının arttığı ve ülkeye doğrudan yabancı sermaye girişinde, önceki dönemlerle kıyaslandığında, büyük bir artışın sağlandığı görülmektedir. Saakaşvili'nin iktidara gelmesiyle birlikte Gürcistan'da faaliyetini yoğunlaştıran IMF'nin de yardımıyla yeni krediler alınarak Gürcistan'ın borçları yeniden yapılandırıldı.³¹ Atılan tüm bu adımların yansıması olarak 350 milyon dolar seviyesindeki bütçe 2006 yılına gelindiğinde 3 milyar dolar seviyesine ulaşmıştı.³²

Saakaşvili'nin yolsuzlukla mücadele, toprak bütünlüğü ve siyasi istikrarın sağlanması adına giriştiği ve olumlu sonuç aldığı ilk çaba, Acara'da Aslan Abaşidze'nin kişisel ve keyfi yönetimine son verilmesidir.³³ Gül Devrimine karşı çıkan Abaşidze'nin, Saakaşvili iktidarını tanımamaya Tiflis'le ilişkilerini dondurduğunu açıklaması, Saakaşvili'nin karşısına çıkan ilk siyasi kriz oldu. Bu durum, Abhazya ve Güney Osetya sorunlarını çözme ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü yeniden sağlama iddiasındaki yeni yönetim açısından bir tür yıkım olarak görülmüştür. Saakaşvili, iç kamuoyunun yanı sıra Rusya ve Türkiye de dâhil olmak üzere uluslararası desteği arkasına alarak Abaşidze'yi kansız biçimde ve kısa sürede tasfiye etmeyi başarmıştır. Bu başarı, Saakaşvili'nin Abhazya ve Güney Osetya sorunlarında da sonuca yönelik adımlar atabileceği inancını doğurarak, iç ve dış kamuoyunda sahip olduğu desteğin artmasına neden oldu.

Acara sonrasında, benzer bir başarı için Güney Osetya'ya yönelik Mayıs ayından itibaren uygulamaya başlanan “yeni” yaklaşımın, Acara'dan farklı bir

31 Kamil Ağacan, “Gürcistan: Çok Milletli Yapıda Devlet İnşa Sürecinin Öyküsü”, s. 74.

32 Thomas De Waal, *The Caucasus: An Introduction*, (Oxford: Oxford University Press, 2010), s. 195.

33 Hasan Ali Karasar, *Saakashvili Pulled the Trigger: Turkey between Russia and Georgia*, SETA Policy Brief, Sayı: 20, Ankara, 2008.

şekil alması ve Saakaşvili'nin Güney Osetya ve Abhazy'a yönelik politikalarının tutarsızlaşmaya başlaması, ülkeyi 2008 Ağustos'una götürecek olumsuz gelişmelerin başlangıcıdır. Bu dönemde iç ve dış politikayı ilgilendiren ve iç içe geçmiş halde sürece etki eden başlıca konu Abhazy ve Güney Osetya'nın durumudur. Gürcistan'ın toprak bütünlüğü çerçevesinde, bağımsızlığın ilanından bugüne en önemli sorun olarak kabul edilen Abhazy ve Güney Osetya sorunlarının çözümü adına Saakaşvili'nin tutarlı olmayan bir çizgi izlediği görülmektedir. Bu durum, iç istikrarın yanı sıra Gürcistan'ın Rusya ile ve buna bağlı olarak Batı dünyasıyla ilişkilerini de doğrudan etkilemektedir.

Saakaşvili'nin temel önceliği, Abhazy ve Güney Osetya'da 1993 sonunda Gürcistan'ın yenilgisi ve geri çekilmesiyle Rusya'nın öncülüğünde imzalanan ateşkes anlaşmalarıyla oluşan fiili durumun Gürcistan lehine değiştirilmesi ve ülkenin toprak bütünlüğünün sağlanmasıydı.³⁴ Bu beklenmedik bir durum olmamakla birlikte, bunun nasıl tesis edileceği konusu önemlidir. Saakaşvili'nin Acara sonrası Güney Osetya konusunda takındığı askeri çözümü önceleyen tavır, Abhazy'da da çatışmacı bir yaklaşım izleyeceğinin işareti olarak kabul edilmiştir. Yükselen milliyetçi söylem, ordunun büyütülmesi ve artan askeri harcamalar Saakaşvili'nin cepheleşmeyi ve savaş ihtimalini artırması olarak algılanmaktaydı.

Saakaşvili'nin Abhazy konusunda, en azından başlangıçta, ikircikli bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Saakaşvili, bir yandan karşılıklı görüşmelerde bulunmak ve barışçıl yollardan çözüme ulaşmak için ılımlı ve her iki tarafta da kabul gören isimleri görevlendirirken, diğer yandan her iki bölge sınırında alternatif idari yapılanmalar kurarak, sınıra asker yığılması ve küçük boyutlu askeri operasyonlar yapılmasına izin vermiştir. Abhazy'da Sergey Bagapş'ın 2005'te devlet başkanlığına seçilmesiyle oluşan ılımlı havadan yaralanarak diplomatik müzakereleri ilerletmek yerine askeri yapılanmaya giderek sürecin tıkanmasına neden olmuştur.³⁵ Aynı dönemde, Abhazy'nın kontrolünde olmayan Kodor'un

34 Nitekim Saakaşvili yemin töreninden sadece 1 gün önce gerçekleştirdiği, 17. Yüzyılda ülkeyi yöneten Kral David'in mezarına yaptığı sembolik ziyarette yaptığı konuşmada Gürcistan'ı birleştireceğini ve güçlü bir devlet haline getireceğini vurguladı. Bu konuşma Saakaşvili'nin "Kurucu Mikheil" şeklinde anılmasına neden oldu. Thomas De Waal, *Georgia's Choices: Charting A Future in Uncertain Times*, s. 5; Thomas De Waal, *The Caucasus: An Introduction*, s. 198.

35 Saakaşvili göreve gelmelerini takip eden bir yıl içerisinde ılımlı isimleri görevden alıp ülkeden uzaklaştırdı. Bu isimler yerine Savunma Bakanlığına atadığı Irakli Okruaşvili gibi sertlik/savaş yanlısı isimleri konuyla ilgili çeşitli görevlere getirdi. Peşi sıra 2007 başına kadar Güney Osetya'nın başkenti Tskhinvali'nin ya da Abhazy'nın başkenti Sohum'un ele geçirileceği

yukarı kısmı “Yukarı Abhazya” olarak değiştirildi ve burada bir “sürgünde Abhaz hükümeti” kuruldu. Gürcistan üzerinden Abhazya’ya gitmek isteyen yabancı heyetlere önce buradaki “hükümetle” görüşme şartı getirildi. Bu yaklaşım taraflar arasında gerginliğe neden olmuş, en azından Abhazya ve Güney Osetya’da konuya barış diliyle yaklaşılmayacağına olan inancı artırmıştır.

Mikhael Saakaşvili’nin “demokratik katılım” ve “yeni bir dönem” söylemleriyle şekillendirdiği yönetim ve karar alma mekanizması, 2004 sonlarından itibaren merkeziyetçi, dar kadrocu ve otoriter eğilimli bir yapıya dönüştü. Saakaşvili’nin 2004–2008 dönemi iç politikasına bakıldığında, demokrasi ve demokratikleşme söylemleriyle başlatılan dönüşümün otoriter, baskıcı ve dışlayıcı bir hal aldığı görülmektedir. Saakaşvili’nin kendisini öne çıkaran bir tür “tek adam yönetimi” tesis ederek, kişisel olarak aldığı kararları uygulamaya başlaması, iktidarda hızlı biçimde yalnızlaşmasına ve tarzına yönelik toplumsal eleştirilerin artmasına neden oldu. Başbakan Jvaniya’nın Şubat 2005’teki şüpheli ölümü, Saakaşvili’yi dengeleyebilecek alternatif bir ismin ortadan kalkması anlamına geliyordu. Saakaşvili’nin bu dönemde sahip olduğu popülarite, dengeleyici bir muhalefetin ortaya çıkmamasıyla birleşince, yönetimde bir tür “iktidar sarhoşluğu” oluştu.³⁶ İçeride sahip olduğu desteği dış destekle taçlandırması, Saakaşvili’nin kendine olan güveninin artmasının ve yönetim tarzının otoriterleşmesinin ana nedenidir. Yasama ve yargı erklerinin sınırlandırılması, yürütme-yi dengeleyecek ve denetleyecek mekanizmaların ortadan kaldırılması da belirtilen otoriterleşme süreçlerini hızlandıran faktörlerdir. Saakaşvili’nin şahsında otoriterleşen yönetimin bağımsız medyayı da sınırlandırmasıyla, Gürcistan, kısa sürede demokrasi örneği bir ülke olmaktan çıkarak otoriter, baskıcı ve tahmin edilemez bir lider tarafından yönetilen bir ülkeye dönüşmüştür. Bu çerçevede Saakaşvili’nin hükümette sıklıkla keyfi değişikliklere gittiği ve istikrarlı bir yönetimin oluşmasının önüne geçtiği görülmektedir. Bu durum, Gül Devrimi sırasında ve hemen sonrasında işbirliği yaptığı isimlerin tek tek Saakaşvili’den koparak muhalefete geçmeleriyle sonuçlandı. Muhalefetin güçlenmesiyle birlikte Saakaşvili karşıtı gruplar 2007’den itibaren yavaş da olsa sokaklara çıkmaya başladı. Bu dönemde öne çıkan muhalif yapılanmaların en etkili 10 ayrı grubun bir araya gelerek oluşturdukları Birleşik Halk Hareketi Milli Konseyi’ydi. Konseyi oluşturan eski bakanların etkinlikleri Kasım 2007’den itibaren sokak

açıklamaları süreci değiştirdi. Gürcistan’ın askeri harcamalarının Haziran 2007’de bir gecede yaklaşık iki katına, 575 milyon dolara çıkartılması ise savaş beklentilerini yükseltti.

36 Kamil Ağacan, “Gürcistan: Çok Milletli Yapıda Devlet İnşa Sürecinin Öyküsü”, s. 74.

gösterilerine dönüşerek Saakaşvili yönetimini baskı altına almıştır. Bu gösteriler nedeniyle 7 Kasım'da ülke genelinde sıkıyönetim ilan edilerek muhalefete karşı orantısız güç kullanılması ise Gül Devrimi'nin sonudur. Ülke içindeki ve bölgesel düzeydeki gelişmeler Saakaşvili'nin içeride ve dışarıdaki popülaritesinin inişe geçtiğinin işaretidir.³⁷

Saakaşvili'nin olaylar karşısındaki tepkisi 5 Ocak 2008'de devlet başkanlığı için erken seçime gitme kararı oldu. Muhalefetin seçimlerde etkin bir isim çıkarılamaması Saakaşvili'nin oyların %53'ünü alarak yeniden seçilmesini sağladı. Saakaşvili'nin, karşısında güçlü bir rakip olmamasına rağmen, aldığı oy oranındaki büyük düşüş dikkate değerdir. Devlet Başkanlığı seçimleri sonrasında seçim kanunda bir takım değişikliklere gidilerek 21 Mayıs 2008'de parlamento seçimleri yapıldı. Bu genel seçimler sonucunda Saakaşvili'nin partisi oyların %59'unu alarak yeniden iktidara geldiyse de Saakaşvili iktidarının meşruiyetinin tartışmaya açılmış olması ve çok umut bağlanan devrimin kısa bir sürede nihayete ermiş olması uluslararası alanda hayal kırıklığına yol açtı. İstikrarsız ve otoriter yönetimin izlediği dış politika, elde edilen kazanımların iç politika alanında popülist bir biçimde kullanılması girişimleri nedeniyle ülkeyi Ağustos 2008'de yaşanan Rusya-Gürcistan Savaşı'na sürükledi.

Saakaşvili dönemi dış politikasına bakıldığında, Saakaşvili'nin, en azından başlangıçta, selefine benzer bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Bir yandan Rusya ile ilişkiler geliştirilirken, diğer yandan başta ABD olmak üzere Batı dünyasıyla yakınlaşma bağlamında AB ve NATO üyelikleri Saakaşvili'nin başlıca gündemini oluşturmuştur. AB üyeliği konusu Saakaşvili tarafından bir aidiyet/medeniyet meselesi olarak görülmüştür. Saakaşvili'nin ilk yemin töreninden başlayarak yaptığı her değerlendirmede, Gürcistan'ın Avrupa'nın parçası olduğu, gerçek Avrupalı olduğu, bu nedenle de AB üyesi olmasının önünün açılması gerektiğini vurguladığı görülmektedir. Bu dönemde AB ile ilişkileri Avrupa Komşuluk Politikası (*European Neighbourhood Policy*) çerçevesinde şekillendirilmeye çalışılmış, bu çerçevede hazırlanan eylem planı 14 Kasım 2006'da imzalanmıştır.

NATO üyeliği ve ABD ile ilişkiler Saakaşvili'nin dış ve güvenlik politikalarının en önemli ayağıdır. Gürcistan'a Haziran 2004'te İstanbul'da yapılan NATO

37 Bu olaylar 2003-2004 döneminde aralarında Saakaşvili'nin de yer aldığı muhalif unsurların Şevardnadze'ye karşı başlattığı süreci hatırlatmaktadır. Sonuçta eski Savunma Bakanı Irakli Okruaşvili ve eski Shida Kartli Valisi Mikheil Kareli gibi isimlerin tutuklanması ya da ülkeyi terk etmesiyle sonuçlanan girişimler Saakaşvili'nin Şevardnadze'den farkını ortaya koymaktadır.

zirvesinde üyelik yolunda bir adım olarak görülen Bireysel Ortaklık Eylem Planı (*Individual Partnership Action Plan-IPAP*) önerilmiştir. IPAP çerçevesinde geliştirilmiş Diyalog (*Intensified Dialogue*) sürecine devam eden Gürcistan, NATO üyeliğinin kapısını açacak olan Üyelik Eylem Planı (*Membership Action Plan*) aşamasına geçmeye çalışmaktadır.

ABD, Saakaşvili açısından iktidar koltuğuna oturduğu ilk günden itibaren uzakta olsa da öncelikli müttefik olarak değerlendirilmiştir. Başta dönemin ABD Başkanı Bush olmak üzere üst düzey Amerikalı yetkililerin neredeyse tamamının yaptıkları bölgesel değerlendirmelerde, Gürcistan'ı demokratikleşme süreci nedeniyle eski Sovyet coğrafyasına model olarak göstererek Saakaşvili'yi bir demokrasi kahramanına dönüştürdükleri görülmektedir. Bu yaklaşımın sonuçlarının ülkeyi Ağustos 2008'e taşıdığı iddia edilebilir.

Rusya ile ilişkiler ise Saakaşvili yönetimince en başından itibaren dikkatle ele alınmıştır. Rusya ile sağlıklı ve akılcı ilişkilerin kurularak sürdürülmesi, en azından Abhazya ve Güney Osetya konularında Gürcistan'ı memnun edecek bir sonuca ulaşmada önemli bir faktör olarak kabul edilmiştir. Bu durum, ülkedeki Rus askeri üslerinin boşaltılarak Gürcistan'ın egemenliğinin sağlanması açısından da önemsenmiştir. Saakaşvili'nin, Başkanlık görevine gelmesi sonrasındaki ilk resmi ziyaretini 10–11 Ocak 2004'te Moskova'ya yapması, yeni dönemde Gürcistan-Rusya ilişkileri açısından iyi bir başlangıç olarak kabul edilmiştir.³⁸ Acara başarısının ardında bu iyi başlangıcın yattığı iddia edilebilir. Moskova gezisinin hemen sonrasında, Saakaşvili'nin ikinci ziyaretini Washington'a yapmış olması ise yeni yönetimin Batı algısını ABD merkezli olarak şekillendireceğine işaret etmektedir. Nitekim ABD ilerleyen yıllarda Saakaşvili tarafından en önemli ortak olarak kabul edilmiştir.³⁹

Bu dönemde ABD'nin izlemeye başladığı küresel ve bölgesel politikaların, 11 Eylül 2001 sonrasında oluşan işbirliği havasını kenara iterek, 2003'ten itibaren Rusya'yı rahatsız eder bir havaya bürünmesi, Rusya'nın başta Kafkasya olmak üzere yakın çevresine yönelik yaklaşımlarında değişikliklere yol açtı.⁴⁰ Kafkasya'da özellikle Gürcistan, NATO üyeliği perspektifi ve "Gül Devrimi" sonrasında belirginleşen Amerikan yanlısı duruşu nedeniyle Rusya ile yabancı-

38 Thomas De Waal, *The Caucasus: An Introduction*, s. 197.

39 A.g.e., s. 203.

40 Fariz Ismailzade, "US Policy Towards the South Caucasus: How to Move Forward", *Caucasus Analytical Digest*, Sayı: 13, 15 Şubat 2010, ss. 5–8.

laşan ve uzaklaşan bir tavır sergilemeye başladı. Saakaşvili'nin iktidara geldiği 2004'ten itibaren Abhazya ve Güney Osetya konularında çözüm için uzlaşma ve görüşmeleri geri plana atan ve askeri seçeneği öne çıkartan açıklamaları, Rusya'nın Gürcistan'daki üsleri konusunda takındığı tavır, Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü üyeliğine karşı yaklaşımı gibi konularla birleşerek ikili ilişkilere hâkim olan uzlaşmaz söylemi hızla Rusya karşıtı ve meydan okuma havasına dönüştürdü. Bu durum Gürcistan'ı, Rusya'nın bölgesel ve küresel rekabette yakın çevresinde ne kadar ileri gidebileceğini gösterdiği uygulamalı bir örnek haline soktu.⁴¹

Rusya'nın, Saakaşvili'nin Rusya karşıtı söylemlerine cevaben, Abhazya ve Güney Osetya yönetimleriyle yeni ilişkiler geliştirmeye başlaması, üstü örtülü bir ekonomik yaptırım olarak Mart 2006'da Gürcü tarım ürünleri ve başlıca ihraç kalemleri olan maden suyu ve şarabın Rusya'ya sokulmasına yasak getirmesi, ilişkilerde adım adım gerilmenin yaşanması anlamına gelmektedir. Şevardnadze'den farklı olarak, Saakaşvili'nin Rusya'ya yönelik uzlaşmacı bir tavır sergilememesinin sonucunda yapılan karşılıklı sert açıklamalarla artan siyasi gerginlik, Gürcistan'ın Eylül 2006'da casusluk yaptıkları gerekçesiyle Rus subaylarını tutuklamasıyla geri dönülmesi zor bir aşamaya taşındı.⁴² Rusya tepki olarak Tiflis'teki büyükelçisini geri çağırdı ve vatandaşlarının Gürcistan'ı terk etmelerini istedi. Gürcü vatandaşlarına vize verilmemesi, Rusya'da çalışan Gürcülerin kaçak oldukları iddiasıyla sınır dışı edilmeleri, posta dâhil olmak üzere iki ülke arasındaki ulaşım ve iletişimin kesilmesi ikili ilişkilerin sonu anlamına gelmektedir.⁴³

41 Rusya-Gürcistan ilişkileri için bkz., Mitat Çelikpala, "The Russian Policies in the South Caucasus", Mustafa Aydın (Der.), *Non-Traditional Security Threats and Regional Cooperation in the Southern Caucasus*, (Amsterdam: IOS Press, 2011), ss. 125-138.

42 Kriz, Gürcü güvenlik güçlerinin iki Rus subayını Tiflis'te, diğer iki Rus subayını da Batum'da casusluk yaptıkları gerekçesiyle 27 Eylül'de gözaltına almasıyla turmandı. Kriz aynı suçlamayla teslim edilmesi istenen beşinci subayın Güney Kafkasya'daki Rus birliklerinin Tiflis'teki merkezinde saklandığı iddiasıyla merkezin abluka altına alınmasıyla bir adım öteye taşındı. Gürcistan Rusya'nın baskısına dayanamayıp 2 Ekim'de subayları serbest bırakmak zorunda kaldı. International Crisis Group (ICG), *Georgia: Sliding Towards Authoritarianism?*, Europe Report, Sayı: 189, 19 Aralık 2007, (http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/189_georgia_sliding_towards_authoritarianism.pdf).

43 Rusya Ulaştırma Bakan Yardımcısı Gürcü uçaklarının Rus havaalanlarından sağlanan hizmetler karşılığında 3.6 milyon ABD doları borcu olduğunu ve bu nedenle uçuşların durdurulacağını açıkladı. Rus demiryolları işletmesi de Gürcistan'la olan demiryolu ulaşımının durdurulacağını ve 3.75 milyon ABD dolarlık bir ortak projenin iptal edildiğini açıkladı. İletişim Bakanı uluslararası kurallara uymadığı gerekçesiyle Gürcistan'la posta iletişiminin durdurulacağını belirtti. Aynı zamanda Gürcistan ile Rusya arasındaki para transferleri de durduruldu. International Crisis

Bu dönemde yaşanan ve olayların seyrine doğrudan etki eden beklenmedik bir uluslararası gelişme Kosova'nın 17 Şubat 2008'deki bağımsızlık ilanıdır. Kosova'nın bağımsızlık kararının, başta Rusya olmak üzere çeşitli devletlerce yapılan itirazlara rağmen ABD öncülüğündeki Batı dünyası tarafından desteklenmesi, Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya konularındaki tavrında sert bir değişikliğe gitmesine neden oldu.⁴⁴ Takiben, 2–4 Nisan 2008'de NATO'nun Bükreş Zirvesinde Gürcistan'a NATO üyeliği için takvim belirleyen Üyelik Eylem Planı (*Membership Action Plan-MAP*) önerilmese de, üyeliğinin desteklenmediği açıklamasının yapılması Rusya'nın yaklaşımında keskinleşmeye yol açtı. Rusya'nın uzun süredir boşaltmaya yanaşmadığı Gürcistan'daki askeri üslerini hızla boşaltması Rusya açısından beklenen sona geldiğine işaret etmektedir. Nitekim Nisan ayından itibaren Güney Osetya sınırında çatışmaların yoğunlaştığı, Gürcistan'a ait insansız hava araçlarının düşürüldüğü haberleri alınmaya başlandı. Rusya'nın bölgeye asker yollamasıyla birlikte, yeni bir savaşa gidildiğinin sinyalleri açıkça görülmeye başlandı.

Ağustos 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı ve Sonrası: Yeniden İstikrarsızlık

7–8 Ağustos gece yarısı başlayan Rusya-Gürcistan Savaşı, Rusya Federasyonu'nun 26 Ağustos'ta Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarını tanımasıyla, Gürcistan açısından yeni bir siyasi dönemin başlaması anlamına gelmektedir.⁴⁵ Savaş Saakaşvili yönetimini, ülkeyi toprak bütünlüğü konusunda geri dönülmesi zor bir duruma sokması nedeniyle, temelden sarsmıştır. İç politikada birincil önceliğe sahip olan bir konuda başarısızlığa uğranmış, daha da önemlisi ülkenin işgal edilmesi sonucunda birçok alt yapı tesisi kullanılamaz hale gelmiştir. Ülke ekonomisi dar bir boğaza girmiş, dış politika açısından küresel dengeleri de etkisi altına alacak şekilde bölgesel dengeler alt üst olmuştur.

Savaş sonrasında ülkenin genelinde aşağılanmışlık duygusu ile şaşkınlığın birbirine karıştığı, büyük bir hayal kırıklığının yaşandığı görülmektedir. Savaş

Group (ICG), *Georgia: Sliding Towards Authoritarianism?*, Europe Report, Sayı: 189, 19 Aralık 2007.

44 Bkz., International Crisis Group (ICG), *Georgia and Russia: Clashing Over Abkhazia*, Europe Report, Sayı: 193, 5 Haziran 2008, (http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/193_georgia_and_russia_clashing_over_abkhazia.pdf).

45 Mitat Çelikpala, "Kafkasya'daki Son Gelişmeler: Küresel Hâkimiyet Mücadelesi ve Türkiye", *Stratejik Analiz*, Sayı: 101, ASAM, Ankara, 2008; Hasan Ali Karasar, *Saakashvili Pulled the Trigger: Turkey between Russia and Georgia*, SETA Policy Brief, Sayı: 20, Ankara, 2008; Igor Torbakov, *The Georgia Crisis and Russia-Turkey Relations*, Jamestown Foundation, Washington D.C., 2008.

sonrası döneme, bir yandan Gürcistan'a destek olmak adına uluslararası toplumun Rusya'ya yönelik tepki ve yaptırımlarının neler olacağı, diğer yandan da genelde Gürcistan'ın özelde ise Saakaşvili'nin geleceğinin ne olacağı tartışmaları hâkim oldu.

Uluslararası toplumun Gürcistan konusunda Rusya'ya gösterdiği tepkiler ve yaptırımlar tehditleri Rusya'nın politik tavrı üzerinde ciddi sonuçlar yaratmamıştır. Özellikle Almanya, Fransa ve hatta İngiltere gibi AB üyesi ülkelerin bir kısmının Rusya'ya yaptırımlar konusunu, ABD'den farklı ve "soğukkanlı" bir biçimde ele alma eğilimi göstermişlerdir. NATO içinde ise Rusya'ya yönelik somut yaptırımları da içeren bir takım politikaların belirlenmesi konusunda uzlaşma zemini sağlanamamıştır. Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO üyeliği sürecinin yeni bir takım adımlarla hızlandırılması gibi konular gündeme geldiyse de, sonuçta NATO-Gürcistan Komitesi'nin kurulması dışında somut bir adım atılamamıştır.

Uluslararası toplumun en somut ve sonuç yaratan girişimi, Gürcistan'ın yollarının sarılarak ülkenin bir an önce ayağa kalkmasını sağlayacak mali desteğin sağlanmasıyla sonuçlanan bağışçılar konferansıdır. Ekim 2008'de Brüksel'de yapılan uluslararası bağışçılar konferansında Gürcistan'a 4.5 milyar dolarlık hibe ve düşük faizli krediler paketinden oluşan yardım toplandı. Bu yardımın yanı sıra ABD'nin sağladığı 250 milyon dolarlık doğrudan bütçe desteği, Gürcistan'ın savaşın ve ekonomik krizin etkilerini atlatmasını sağlamıştır. Paranın bir kısmı altyapının yeniden inşasına ve evlerini terk etmek zorunda kalanların yaşamlarını sürdürebilecekleri yaşam alanlarının kurulmasına harcandı. Geri kalan miktar, savaştan çıkan ve uluslararası ekonomik/mali krizle karşı karşıya kalan Gürcistan ekonomisinin çökmesinin önüne geçti.⁴⁶ Ülkenin karşı karşıya bulunduğu yüksek enflasyon ve işsizlik/yoksulluk sorunu, dış ticaret açığı ve artan miktardaki borçlanma ise ülke ekonomisinin geleceği açısından kuşkuların doğmasına neden olmaktadır.⁴⁷ Papava'nın değerlendirmesiyle, "görünüşte neo-liberal içerikte neo-Bolşevik" yapıya sahip olan ekonomik ve ticari sistemin paralel vergilendirme, sıkı kontrol ve baskılarla bir tür "vergi terörizmi" yarattığı görülmekte ve bu durum Gürcistan'ın çok önemseydiği şeffaf, Singapur modeline yakın bir ekonomik ve ticari yapı kurulması projesi üzerinde şüphelerin doğmasına neden olmaktadır.⁴⁸

46 Thomas De Waal, *Georgia's Choices: Charting A Future in Uncertain Times*, ss. 7-8.

47 A.g.e., ss. 10-19.

48 Ayrıntılar ve değerlendirmeler için bkz., Transparency International Georgia, "The Georgian Taxation System-An Overview", Mayıs 2010.

Gürcistan, savaş sonrası dönemde ekonomik gelişmelerin de etkisiyle askeri harcamalarında kesintiye gitmiş, savunma bütçesi 2008–2010 döneminde yüzde 50 oranında azaltılmıştır.⁴⁹ Her ne kadar Rusya, Gürcistan’ın başta Ukrayna olmak üzere çeşitli ülkelerle imzalanan silah alım anlaşmaları neticesinde 2008’e oranla daha güçlü olduğunu savunsa da, Gürcü yönetimi daha ılımlı bir tavır sergilemektedir.⁵⁰

İç politika açısından Mikhael Saakaşvili’nin yaşanan siyasi-toplumsal sarsıntıyı beklenilenin aksine çabuk denilebilecek bir sürede atlattığı görülmektedir. Yaşananlar neticesinde Saakaşvili’nin istifa ederek ya da zorla istifa ettirilerek bir kenara çekileceği yönünde yapılan değerlendirmelere rağmen Saakaşvili, süreçten bir tür siyasi “yeniden diriliş”le çıkarak “kötü Rusların karşısında duran Batı yanlısı kahraman”a dönüşmüştür.⁵¹ 2009 baharından itibaren, olayların sıcaklığını yitirerek yatışmasını izleyen dönemde, özellikle başkent Tiflis’te Saakaşvili karşıtı gösteriler düzenlense de Saakaşvili bu dönemi rahatlıkla atlattığını bilmiştir. Bunda, Saakaşvili’nin kişisel siyasi becerisinin, ulusal medyayı kontrol altında tutmasının, muhalefetin etkisizliğinin ve topluma alternatif önerememesi ile ekonomik gelişmelerin etkili olduğu iddia edilebilir.⁵²

Saakaşvili, savaş sonrası dönemde de önceki döneme benzer bir yönetim tarzı sergilemiştir. Merkezi iktidarın güçlendirilmesi yaklaşımı çerçevesinde dar kadrocu yönetim ve karar alma anlayışı devam etmiş, bakanlar da dâhil olmak üzere üst düzey yöneticiler arasında görev değişikliklerine sıklıkla başvurulmuştur. Saakaşvili parlamentoda sahip olduğu çoğunluk sayesinde savaş öncesi dönemde sahip olduğu popülariteyi korumayı başarmıştır. Savaş sonrası dönemde Gürcistan iç politikasında meydana gelen en önemli gelişme, Haziran 2009’da başlayan ve kısa sayılabilecek sürede neticelendirilen kapsamlı anayasa değişikliği sürecidir. Güçlü yürütme erkine dayalı siyasal rejimin ülkenin karşı karşıya bulunduğu siyasi ve ekonomik sorunlardan kurtulmasında tek yol olduğu görüşünden hareketle girilen değişiklik, ülkeyi 2013 sonrasında yürürlüğe girecek

49 International Crisis Group (ICG), *Georgia: Securing a Stable Future*, Europe Briefing, Sayı: 58, 13 Aralık 2010, Brüksel, s. 4, (<http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/B58%20Georgia%20-%20Securing%20a%20Stable%20Future.ashx>).

50 International Crisis Group (ICG), *Georgia-Russia: Learn to Live like Neighbours*, Europe Briefing, Sayı: 65, 8 Ağustos 2011, ss. 4-5, (<http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/caucasus/georgia/B65--%20Georgia-Russia-%20Learn%20to%20Live%20like%20Neighbours.pdf>).

51 International Crisis Group (ICG), *Georgia: Securing a Stable Future*, s. 3.

52 Thomas De Waal, *Georgia’s Choices: Charting A Future in Uncertain Times*, ss. 7-9.

yeni bir düzene taşıdı. Anayasa'da değişiklik yapmak amacıyla kurulan Devlet Anayasa Komisyonunda parlamentoda temsil edilen 6 siyasi parti ve 9 sivil toplum örgütünden temsilcilerinin yanı sıra, çeşitli akademisyenler ve kamu görevlileri yer aldı. Çalışmalarını 19 Temmuz 2010'da tamamlayan Komisyon, önerisini Gürcistan Parlamento'suna sundu ve Parlamento'da bu taslağı 15 Ekim'de onaylayarak yürürlüğe soktu.

Büyük bir çoğunluğu 2013 Başkanlık seçimlerinden sonra yürürlüğe girecek olan değişiklikler, parlamentonun etkinliğinin sınırlı olduğu parlamenter/yarı-başkanlık sistemini öngörmektedir. Yeni sistemde, yürütme güçlü olmaya devam ederken, bazı yetkilerin ve sonuçta gerçek iktidarın başkandan başbakana geçtiği bir düzen kurulmaktadır. Yetki ve sorumlulukları azaltılan başkan, yasama ve yürütme arasında bir tür arabulucu olarak tanımlanmıştır. Başbakanın yetkileri ve etkinliği artırılmış, iç ve dış politikanın şekillendirilmesinde belirleyici unsur haline getirilmiştir. Başkan devletin başı ve başkomutan olarak konumunu korumakla birlikte yasaları onaylamak, devlet bütçesini hazırlamak ya da siyasi parti üyesi olmak gibi çeşitli imtiyazlarını kaybetmektedir.⁵³

Anayasa değişikliği sürecinin devam ettiği sırada, Saakaşvili'nin Ağustos 2008'in yarattığı siyasi ortamdan daha güçlü biçimde çıkışına işaret eden ilk gelişme, Mayıs 2010'da yapılan yerel seçimlerdir. Saakaşvili'nin partisi yerel seçimlerde ezici bir başarıyla çıkarak ülke genelinde oyların %65'inden fazlasını aldı. Tiflis belediye başkanlığı da dâhil olmak üzere 69 belediye konseyinin tamamında da çoğunluğu elde etti.⁵⁴ Bu durum ülkede bir tür "iyi huylu tek-parti" (*benign one-party state*) sistemine geçildiği tartışmalarını başlattı.⁵⁵ Saakaşvili'nin partisinin ülkede parlamento çoğunluğunun yanı sıra yerel yönetimlerde de hâkimiyeti sağlaması ve diğer yerel yöneticilerin tamamının da parti tarafından atanması Gürcistan'da demokrasinin şekli ve geleceği konusunda tartışmalara neden olmaktadır.

Gürcistan'ın Saakaşvili'nin gündeme getirdiği Singapur modelinden etkilenen İsviçre olma hedefi, doğal Avrupalı olduğu söylemiyle öne çıkan AB-NATO üyeliği vizyonu ve kadim Gürcü medeniyeti tartışmaları arasında bir siyasal

53 Ayrıntılar için bkz. International Crisis Group (ICG), *Georgia: Securing a Stable Future*, ss. 4-6.

54 A.g.e., s. 1.

55 Toplumun Saakaşvili'ye güvenini ölçen ve 2010'da yapılan bir ankete göre toplumun %56'sı Saakaşvili'yi en güvenilir siyasi figür olarak nitelemiştir. Bu oran 2009'da %48 seviyesindeydi. Thomas De Waal, *Georgia's Choices: Charting A Future in Uncertain Times*, s. 8 ve 21.

çizgi tutturmaya çalıştığı görülmektedir.⁵⁶ Katı bir düzen ve demokrasi arasında gidip gelen siyasi-ekonomik yaklaşımlar, ülkenin geleceğini şekillendiren ana eksen olacak gibi görülmektedir. Şevardnadze dönemini hatırlatır biçimde, siyasi seçkinlerin baskın düzen kurma girişimleri artan yolsuzlukla birleşerek bir tür oligarşik sistem üretmektedir. Ülkede üretim ve ticaretle meşgul olan büyük şirketlerin sahiplerinin bilinmemesi, yapılan araştırmaların ülkeye hâkim olan ve Saakaşvili'ye yakın duran isimleri işaret etmesi çekincelere neden olmaktadır.

Dış politika açısından Gürcistan ve Saakaşvili, AB ve ABD'yi önceleyen yaklaşımı terk etmemiş olsalar da, her ikisinin de 2004–2008 döneminde gördükleri uluslararası ilgiyi kaybettikleri söylenebilir. AB ve NATO üyelikleri konuları, en azından kısa ve orta vadede gündemden çıkmıştır. NATO ile ilişkiler yıllık ulusal programlar çevresinde devam ettirilmeye, üyelik de “kademeli” bir süreç olarak görülmeye başlanmıştır. Obama yönetiminin Rusya ve Gürcistan'a bakışında, Bush yönetimiyle kıyaslandığında, büyük bir ilgisizlik görülmektedir. Dışişleri Bakanı Hillary Clinton Temmuz 2010'da gerçekleştirdiği Tiflis ziyareti sırasında, her ne kadar Rusya'yı Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne saygılı olma ve “işgali” bitirmeye davet ederek, ABD'nin Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'da askeri üs inşasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmişse de, somut adımlar atmaya yanaşmamıştır.⁵⁷ Yaşanan olaylar ve bu ilgisizlik Gürcistan'ın yüzünü bir derece daha AB'ye dönmesine yol açmıştır.

AB'nin ise Gürcistan'la önceki dönemden daha görünür ama ekonomik ve ticari ilişkileri önceleyen bir ilişki biçimi geliştirdiği görülmektedir.⁵⁸ Üyelik perspektifini dışlayan bu yaklaşımın çerçevesini yeni geliştirilen Doğu Ortaklığı (*Eastern Partnership*) programı oluşturmaktadır.⁵⁹ Bu yeni programın Gür-

56 Kadim Gürcü medeniyeti ya da Gürcistan anlayışının ardındaki en güçlü yapı Gürcü Ortodoks Kilisesi ve 1977'den beri kiliseyi yöneten Patrik İlia II'dir. Diğer yaklaşımlar ve Saakaşvili'nin söyleminin kapsamlı bir değerlendirmesi için bkz., Thomas De Waal, *Georgia's Choices: Charting A Future in Uncertain Times*, ss. 27–30.

57 *Armed Conflict Database: Georgia (Abkhazia)–Military & Security Developments*, The International Institute for Strategic Studies, Nisan-Mayıs 2011.

58 AB'nin başlangıçta Gürcistan-Rusya savaşının sona erdirilerek ateşkes anlaşması imzalanması ve sonrasında da bir AB Gözlem Görevi (*The EU Monitoring Mission-EUMM*) oluşturulması için aktif bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Ekim 2008'de başlayan misyonda, 26 üye ülkeden yaklaşık 200 gözlemci çatışma bölgelerinde gözlem, analiz ve raporlama faaliyeti yürütmektedir. Ayrıntılı değerlendirme için bkz., International Crisis Group (ICG), *Georgia-Russia: Learn to Live like Neighbours*, Europe Briefing, Sayı: 65, 8 Ağustos 2011.

59 AB'nin bu yeni projesi AB ile Belarus, Ukrayna, Moldova, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'ı kapsayan, AB ile 6 doğu komşusu arasında genişlemeyi dışlayan biçimde ortak bir anlayış ve yapılanma kurulmasını amaçlayan, devletlerden çok toplumları hedefleyen bir

cistan açısından yarattığı ilk somut sonuç 1 Mart 2011'de imzalanan Gürcistan vatandaşlarının kolay ve ucuz Şengen vizesi almasına imkân veren anlaşmadır. Gürcistan-AB ilişkileri ve bu ilişkilerin geleceği adına üzerinde durulması gereken bir diğer girişim Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgesi (*Deep and Comprehensive Free Trade Area*) kurulması projesidir. Proje, Gürcistan ekonomik ve ticari sisteminde kurumsal ve yasal düzenlemelerin yapılarak AB pazarının Gürcistan'a açılmasını hedeflemektedir.⁶⁰ Sonuçta AB'nin ulaşmaya çalıştığı hedef, Gürcistan'la Türkiye ile kurulan Gümrük Birliğine benzer bir ilişkinin oluşturulmasıdır. Sürece bakıldığında Gürcistan'ın AB ile ilişkileri geliştirmeyi öncelleyen ve üyelik için yol haritası almayı hedefleyen bir yaklaşım sergilemeye başladığı belirtilebilir. AB'nin ise Mart 2011'de, 2003'te kurulan Güney Kafkasya Özel Temsilciliğini lağvederek Gürcistan'ı da içeren doğu ortaklarıyla farklı düzeyde ikili ilişkileri hedeflediği anlaşılmaktadır.

Gelişmeler, Gürcistan'ın sınır komşusu ve stratejik ortağı Türkiye ile ilişkilerini de etkilemiştir. Savaş sırasında Gürcistan'ın altyapısında meydana gelen yıkım, Türkiye'nin Kafkaslar üzerinden Orta Asya ve Rusya'ya yaptığı ticaretin durmasına yol açmıştır. BTC petrol boru hattı kısa bir süre de olsa devreden çıkarken, BTE doğal gaz boru hattından doğal gaz akışı güvenlik nedeniyle durmuştur. Rusya ile işbirliği ve Karadeniz güvenliği, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü konusu, Abhazya'ya nasıl yaklaşılacağı, Azerbaycan ile ilişkiler ve Dağlık Karabağ meselesinin izleyebileceği seyir ile Türkiye-Ermenistan ilişkileri, bu çerçevede yeniden ele alınması gereken başlıklar olarak gündeme taşınmıştır. Türkiye'nin savaşın yarattığı belirsizlik ve karmaşa ortamının giderilmesi yönündeki önerisi Kafkasya İstikrar ve İşbirliği Platformu'dur (KİİP).⁶¹ Gürcistan KİİP'i, en azından başlangıçta, Gürcistan'ı Rusya'nın saldırgan tavrından koruyacak, özellikle AB üyeliğine taşıyacak süreci destekleyecek bir yapılanma ola-

girişimdir. AB bu proje çerçevesinde 2010–2013 dönemi için yaklaşık 600 milyon avroluk bir bütçe ayırmıştır. Doğu Ortaklığı için bkz., Cornelius Ochmann, *EU Eastern Partnership: Fine, but What about Russia?*, Spotlight Europe, No.2009/06, Bertelsmann Stiftung, Mayıs 2009; Cortnie Shupe, *The Eastern Partnership and the New European Security Architecture: A New Ostpolitik?*, Working Paper, Bertelsmann Stiftung, (http://www.bertelsmann-stiftung.de/cps/rde/xbcv/SID-04F6A8F1-578406AC/bst/xcms_bst_dms_30479_30573_2.pdf).

60 Değerlendirme için bkz., Thomas De Waal, *Georgia's Choices: Charting A Future in Uncertain Times*, ss. 31–38.

61 Eleni Fotiou, *Caucasus Stability and Cooperation Platform: What is at Stake for Regional Cooperation*, ICBSS Policy Brief, Sayı: 16, Atina, 2009. Burcu Gültekin-Punsmann, *The Caucasus Stability and Cooperation Platform: An Attempt to Foster Regional Accountability*, ICBSS Policy Brief, Sayı: 13, Atina, 2009.

rak görme eğiliminde olmuştur. Bu beklentinin karşılanmasının mümkün görülmemesi ve yapılanmanın özellikle AB'yi dışlaması ihtimali, Gürcistan'ı KİİP'e yabancılaştırmıştır. Sonuçta KİİP, Kafkaslardaki hiçbir unsurun reddetmediği ama kurumsallaşmanın bölgenin sorunlarının çözümüne endekslendiği, bölgesel rekabetin iş birliği ve istikrarın önündeki en büyük engel olduğunun ispat edildiği bir öneri olarak masada kalmıştır.

Türkiye-Gürcistan ilişkileri, Ağustos 2008 savaşı sonrasında, savaş öncesi dönemde belirlenen çerçeveye uygun biçimde gelişmeye devam etmiştir. Gürcistan'ın, Rusya ile sınırlarının kapanması sonrası daha da önem kazanan Türkiye bağlantısı öne çıktı. Sarp sınır kapısı modernize edilerek sınır geçişlerinde tek kontrolle geçişe imkân veren bir düzenlemeye gidilmesi yoluyla Gürcistan rahatlatıldı.⁶² Müteakiben 2011 baharında sınırın Gürcistan tarafının da Türkiye tarafından yenilenmesiyle birlikte, iki ülke arasında kimlik kartlarıyla pasaportsuz biçimde geçişlere imkân veren düzen kuruldu.⁶³ Bu, Türkiye'nin Gürcistan sınırının fiilî olarak kaldırılması anlamına gelmektedir.

Türkiye Abhazya sorununun çözümünde de Abhazya'yı dışlamadan Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü savunan yeni bir bakış açısıyla soruna yaklaştı.⁶⁴ Türkiye'nin değişen yaklaşımında bölgede oluşan yeni dengeler ve ticari ilişkilerde yaşanan değişimin etkisi söz konusudur. Savaş sonrası dönemde karşılaşılan ve ikili ilişkileri etkileyen en büyük sorun Gürcistan'ın Türk ticari gemilerine Abhazya'ya mal taşıdıkları iddiasıyla el koymasındır. İki ülke arasında yaşanan ticari ve diplomatik gerginlik Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun bizzat Tiflis'e giderek girişimde bulunmasıyla çözülebilmiştir. Taraflar, benzer sorunların yaşanmaması için bir mekanizma oluşturulmasına yönelik bir çalışma grubu oluşturmuşlardır. Türkiye-Gürcistan ilişkilerinde ikili ilişkileri etkileyen gündem başlıklarından bir diğeri de Ahıska Türklerinin Gürcistan'a dönüşleri

62 “Sarp’tan On Dakikada Geçilecek”, *Zaman*, 6 Mart 2009, (http://www.zaman.com.tr/newsDetail_getNewsById.action?haberno=822157); “Erdoğan ve Saakaşvili Sarp Sınır Kapısı’nın Açılışını Yaptı”, *Zaman*, 5 Mart 2009, (http://www.zaman.com.tr/newsDetail_getNewsById.action?haberno=822011&title=erdogan-ve-saakasvili-sarp-sinir-kapisinin-acilisini-yapti&haberSayfa=1).

63 “Sınır Kapılarından ‘Göster Kimliği, Geç’ Dönemi Başladı”, *Zaman*, 31 Mayıs 2011, (http://www.zaman.com.tr/newsDetail_getNewsById.action?haberno=1141160).

64 Dönemin Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Ünal Çeviköz’ün Abhazya ziyaretiyle, Abhazya’ya ilk defa üst düzeyde bir ziyarette bulunuldu. “Türkiye, Abhazya İçin de Devrede”, *Zaman*, 8 Eylül 2009, (http://www.zaman.com.tr/newsDetail_getNewsById.action?haberno=889677).

meselesidir.⁶⁵ Bu konuda çalışma yürütecek olan Devlet Komisyonu, Gürcistan Mülteciler ve İskân Bakanlığı bünyesinde 1999'da kurulmuştur. Geri dönüşle ilgi yasa ise 1 Ocak 2008'de yürürlüğe girmek üzere Temmuz 2007'de kabul edilmiştir. 2008'de başlayan başvuru ve değerlendirme süreci, Gürcistan'ın karşı karşıya kaldığı istikrarsızlıklar ve Gürcistan-Rusya Savaşı nedeniyle kesintiye uğrasa da, ilgili Komisyon yaptığı incelemeleri Ağustos 2011 itibarıyla sonuçlandırmış ve Gürcistan başvuruları uygun bulunan Ahıska Türklerine, "vatana geri dönüş statüsü" tanımaya başlamıştır.

2008 sonrası dönem Gürcistan-Rusya ilişkilerine bakıldığında Rusya'nın Gürcistan'a yönelik olarak sessiz ve ilgisiz bir yaklaşım sergilediği ve Gürcistan'ı Saakaşvili iktidarını kaybedene kadar uzaktan takip etmeye devam edeceği izlenimi uyanmaktadır. Rusya, Zurab Nogaydeli ve Nino Burjanadze gibi önemli muhalif isimler de dâhil olmak üzere muhalefetle bağlar kurarak yeni ve Rusya karşıtı olmayan bir yönetimin Gürcistan'da iktidara gelmesi için dolaylı biçimde çalışmaktadır.⁶⁶

İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler savaş sonrasında İsviçre'nin arabuluculuğunda ve sınırlı bir çerçevede yürütülmektedir. Cenevre süreci/görüşmeleri olarak da adlandırılan müzakerelerde Rusya'nın DTÖ üyeliği, Rusya'nın Gürcistan'a yönelik olarak uygulamakta olduğu ticari ambargo, ulaştırma ve yatırımların yanı sıra Abhazya ve Güney Osetya'nın durumu/geleceği gibi konular ele alınmaktadır. İki ülke arasındaki mevcut ekonomik ve ticari ilişkilerin, ikili ilişkilerin sorunlu alanlarına olumlu yönde katkı sağlaması beklenmektedir. Gürcistan'ın Rusya'nın DTÖ üyeliğine yönelik engellemeyi kaldırması durumunda Rusya'nın da Gürcistan'ın başta şarap ve maden suyu olmak üzere geleneksel ihraç kalemlerine koyduğu ambargoyu kaldırması amacıyla müzakereler yapılmaktadır.

65 Ahıska Türkleri, yaşamlarını sürdürdükleri Gürcistan'ın güneyinde yer alan Ahılkelek, Aspinza, Adıgen ve Bogdanovka gibi şehirleri kapsayan Ahıska bölgesindeki köylerinden, Stalin'in emriyle toplu olarak 1944'te başta Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan olmak üzere Orta Asya'ya sürülmüşlerdir. Sovyet döneminde ana vatanlarına dönmelerine izin verilmeyen Ahıska Türkleri, 1989'da Özbekistan'da yaşanan sıkıntılar nedeniyle ikinci bir göçe mecbur bırakılarak başta Krasnodar bölgesi olmak üzere, Rusya Federasyonu'nun çeşitli bölgelerine ve Azerbaycan'a yerleşmek zorunda kalmışlardır. Ahıska Türklerinin ikamet izni alamamak dâhil olmak üzere, önemli ayrımcılıklarla ve insan hakları ihlalleriyle karşı karşıya kalmaları, Türkiye'nin Türk dilli halklara yönelik geliştirmeye çalıştığı politikalarında Ahıskaların öncelikli bir yer edinmesine neden olmuştur. Bkz., Ayşegül Aydıngün, "Ahıska (Meskhetian) Turks: Source of Conflict in the Caucasus", *The International Journal of Human Rights*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2002, ss. 49-64; Ayşegül Aydıngün, "Ahıska Türklerinin Gürcistan'a Dönüş Sürecinde Son Durum", *Stratejik Analiz*, Cilt: 7, Sayı: 77, 2006, ss. 53-58.

66 International Crisis Group (ICG), *Georgia: Securing a Stable Future*, s.6.

İki ülke arasındaki siyasi meseleler ise daha karmaşık durumdadır. Gürcistan Rusya'yı ülkenin egemenlik, güvenlik ve toprak bütünlüğünü tehdit eden işgalci güç olarak nitelemektedir. Abhazya ve Güney Osetya'yı bağımsız birer devlet olarak tanıyan Rusya ise bu yapılarla siyasi, ekonomik, ticari ve hepsinden önemlisi askeri işbirliği tesis etmektedir. Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'da 7–9.000 arasında askerinin bulunduğu tahmin edilmektedir.⁶⁷ Rusya'nın özellikle Abhazya ile imzaladığı askeri üsler kurulması anlaşmaları ise Rusya–Gürcistan ilişkilerinin yeniden tesis edilmesi konusuna bakışta taraflar arasında üstesinden gelinmesi çok da kolay olmayan bir farklılık yaratmıştır.⁶⁸ Rusya, Abhazya ve Güney Osetya ile Ocak ve Haziran 2011'de yaptığı ortak tatbikatlarla sınır koruma ve güvenliği eğitimleri yaparak bu bölgeleri Gürcistan'a tamamen kapatmaktadır. Tarafları karşı karşıya getiren ve Cenevre görüşmelerini tıkayan bir diğer konu da evlerini terk etmek durumunda kalan nüfusun durumu ve geri dönüşüdür.

Bu gelişmeler karşısında Gürcistan'ın Rusya'nın yumuşak karnı olarak değerlendirdiği Kuzey Kafkasya cumhuriyetleriyle yeni ilişkiler kurmaya ve Rusya'nın bu bölgedeki zafiyetlerinden faydalanmaya çalıştığı görülmektedir. Yeni yaklaşımın ana söylemi/politik çerçevesi Birleşik Kafkasya'dır.⁶⁹ 2009 sonlarından itibaren somutlaşmaya başlayan yeni yaklaşım, Gürcistan parlamentosunun Şubat 2010'da Kuzey Kafkasya cumhuriyetlerine yönelik yaptığı dostluk ve işbirliği çağrısıyla uygulama aşamasına geçti. Bu politikanın ilk uygulaması Gürcistan'ın Ekim 2010'da Rusya ile tek kara bağlantısı konumundaki Lars sınır kapısından giriş yapacak Kuzey Kafkasya kökenli Rus vatandaşlarının vize

67 International Crisis Group (ICG), *Georgia-Russia: Learn to Live like Neighbours*, ss. 3–4.

68 Rusya ve Abhazya 2010'da 49 yıllık süreyle faaliyette bulunmak üzere ortak bir üs inşası konusunda anlaştilar. Bu anlaşmanın 2074'e kadar uzatılması söz konusudur. Taraflar ayrıca Gudauta'da bulunan ve Sovyet döneminde kurulan Kafkasya'nın en büyük hava üssü olan Bombara'nın da yenilenmesi konusunda anlaştilar. Bu üste de yaklaşık 3 bin kişilik gücün konuşlanması bekleniyor. Ayrıca Rusya'nın Nalamus da bir hava savunma tesisi ve Oçamçira limanında yeni tesisler inşa etmesi de söz konusudur. Rusya'nın Abhazya'da kurduğu düzene benzer bir yapılanmayı Güney Osetya'da da kurduğu görülmektedir. Güney Osetya yönetimiyle Nisan 2010'da yapılan anlaşma ile Rusya'nın Osetya'daki askeri varlığını 2059'a kadar uzatması karar bağlanmıştır. A.g.e.

69 Saakaşvili 2010'da BM Genel Kurulunda yaptığı konuşmada, Kuzey Kafkasya halklarına yönelik olarak, “farklı devletlerin vatandaşları olabiliriz ve dağların iki tarafında yaşıyor olabiliriz. Fakat insani ve kültürel düzlemde kuzey ve güney Kafkasya diye bir şey yoktur. Avrupa'ya ait olan tek bir Kafkasya vardır ve o da bir gün Gürcistan'ın izlediği yolu takiben Avrupa'nın özgür milletler ailesine katılacaktır,” şeklinde konuştu. Bkz. International Crisis Group (ICG), *Georgia-Russia: Learn to Live like Neighbours*, ss. 8-10.

alma zorunluluğunu kaldırması oldu. Atılan bu yeni adım, Gürcistan açısından Kafkasya'da Rusya tarafından yaratılan suni kuzey-güney ayrımını ortadan kaldırmaya yönelik, Kafkas halklarını birbirine bağlayacak ve bölgede turizmi geliştirecek bir adım olarak görülmektedir.⁷⁰ Rus yetkililer ise Gürcistan'ın adımını Kuzey Kafkasya'yı kullanarak Rusya'nın istikrarını tehdit etmeyi amaçlayan bir "siyasi hiciv" (*political travesty*) ya da "ucuz kandırmaca/hile" (*cheap trick*) olarak nitelendirmektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında Gürcistan'ın Rusya'ya karşı Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'da başvurduğu yöntemle mücadele etmeye çalıştığı belirtilebilir. Gürcistan'ın bu yaklaşımı 2008 Savaşı sonrasında uygulamaya sokması, Gürcistan'ın "asıl" hedefinin sorgulanmasının ve uygulamanın beklenen ilgiyi görmemesinin başlıca nedenidir.⁷¹

Gürcistan'ın yeni yaklaşımının bir diğer somut uygulaması ise Çerkes meselesine gösterilen ilgidir. Rusya'nın 2014'te Soçi'de düzenlenecek Kış Olimpiyatlarının başta diaspora olmak üzere Çerkes toplumunda yarattığı rahatsızlık Gürcistan açısından Rusya'nın diğer bir hassasiyeti olarak değerlendirilmektedir. Konuyu ele alan toplantı ve konferanslarla başlayan süreç, 2014 Soçi Kış Olimpiyat Oyunlarının boykot edilmesi çağrısı ve Gürcistan Parlamentosunun 20 Mayıs 2011'de "Çerkes Soykırımı"na tanıma kararı almasıyla sonuçlandı. Gürcistan bu kararla dünyada Çerkes soykırımını tanıyan ilk ülke oldu. Devam eden bu sürecin bir diğer aşaması ise Mayıs 2012'de Karadeniz kıyısında, Abhazya sınırında yer alan Anaklia'da Çerkes Soykırımı Anıtı'nın açılmasıdır.

Sonuç

Gürcistan, bağımsızlığın ilan edildiği tarihten günümüze siyasal istikrarın bir türlü sağlanamadığı, toprak bütünlüğü ve egemenlik sorunlarının çözülemediği sorunlu bir ülke görüntüsü sergilemektedir. Gürcistan, bağımsızlığın kazanılması sonrasında göreve gelen ülkenin ilk seçilmiş devlet başkanı Zviad Gamsakhurdiya döneminde aşırı milliyetçiliğin hâkim olduğu, yalnızlaşmış ve dağılmak üzere olan başarısız bir devlet görüntüsü vermekteydi. Bu dönemde merkezi otoritenin kaybolması Gürcistan'ın suç çetelerine dönüşen paramiliter grupların kontrolü altında dağınık bir görüntü sergilemesine neden oldu. Abhazya ve Güney

70 Serbest vize uygulaması Dağıstan, Çeçenistan, İnguşetya, Kuzey Osetya, Kaberdey-Balkar, Karaçay-Çerkes ve Adige cumhuriyetlerinde oturan nüfusu kapsamaktaydı. Bu bölgelerde yaşayanların diğer Rusya vatandaşlarının ödemek zorunda oldukları 20 dolarlık vize ücretine tabi olmadan Gürcistan'a girebilmelerine izin verilmekteydi. A.g.e.

71 Sonuçta, uygulamadan Kuzey Kafkasya'da yeterince ilgi uyandırmadığı gerekçesiyle Haziran 2011'de vazgeçildi.

Osetya’da yaşayan etnik gruplara yönelik tahammülsüz tavrın ülkenin istikrarına olumlu katkı sağlamadığı da aşikârdır. Bu dönem, takip eden yıllarda yaşanacak olumsuz gelişmelerin tohumlarının atıldığı başlangıç dönemi olarak hafızalarda yer edindi.

Karmaşa içinde iç savaşa sürüklenen Gürcistan’ın sıkıntılı dönemi atlattığını sağlayarak ülkede en azından yönetilebilir bir devlet yapılanmasını kuran isim, eski Sovyetler Birliğinin son dışişleri bakanı olarak isim yapan Eduard Şevardnadze’dir. Şevardnadze, istikrarsızlığa neden olan grupların tamamını kontrol altına alarak ülkede merkezi otoriteyi tesis etmeyi ve istikrarlı bir yapı kurmayı başarmıştır. Şevardnadze, Abhazya ve Güney Osetya konularında en azından başlangıçta silahlı güce başvursa da, sonrasında bölgesel ve küresel denge ve gelişmelerin de etkisiyle, daha dengeli bir düzenin kurulmasına ön ayak oldu. İçeride serbest basın ve aktif çalışan bir parlamento kurulabilirdiyse de, Şevardnadze dönemi Gürcistan’da yolsuzluk ve rüşvetin hâkim olduğu bürokratik bir sistemin oluştuğu dönem oldu. Şevardnadze selefinden farklı olarak dış politikada Rusya ile dengeli ilişkiler kurmayı tercih etti ve Gürcistan’ı BDT üyeliğine taşıdı. Şevardnadze, Abhazya ve Güney Osetya konularının “dondurulmuş” birer mesele haline geldiği bu dönemde, Batının ilgisini çekmeyi de başardı. Gürcistan’ın ABD’nin radarına girmesi, NATO ve AB ile kurulan ilişkiler ile Türkiye’yle yakınlaşma Şevardnadze’nin başarı hanesine yazılabilecek konu başlıkları olarak dikkati çekmektedir. Şevardnadze, iktidarı bırakmak durumunda kaldığında, kendi yanında çalışarak tecrübe kazanan yeni nesile ciddi sorunları olsa da, en azından bir sistem ve ülke devredebilmiştir.

Şevardnadze’yi kanlı olmayan bir devrim yoluyla iktidardan uzaklaştıran hareketin lider ismi Saakaşvili, Batıcı tavrı ve politikalarıyla, Gürcistan’da büyük değişimi sağlaması beklenen yeni neslin ilk temsilcisidir. Saakaşvili’nin iktidar dönemine bakıldığında Gürcistan’da Kafkasya’daki diğer ülkelerle kıyaslanmayacak boyutta etkin ve şeffaf bir devlet yapılanmasının kurulduğu görülmektedir. Saakaşvili ülkede demokratikleşme, yolsuzlukla mücadele ve reformlar konusunda eski Sovyet coğrafyasına model olacak bir yapı kurmuş ama kısa sürede ortaya çıkan sorunlarla Gürcistan zorlu bir sürece girmek durumunda kalmıştır. Saakaşvili, eski dönemi bilen nesillerin neredeyse tamamını iktidardan uzaklaştırmış, güçlü ve otoriter yeni bir siyasal sınıf yaratmıştır. Bu sınıfın yeterince tecrübeye sahip olmaması ve Saakaşvili’nin dar kadrocu yaklaşımı ülkeyi Ağustos 2008’e taşımıştır. Nitekim Gürcistan-Rusya savaşı patladığında en yetkili makamda oturan Saakaşvili’nin 40, dönemin başbakanının 36, maliye bakanının 33,

dışişleri bakanının 31 ve savunma bakanının 29 yaşında olması ciddi eleştirilere neden olmuştur. Bu tavrından vazgeçmeyen Saakaşvili'nin kabinede yaptığı sık ve nedensiz değişiklikler de ülkede merkezi yapının etkin biçimde kurulamamasının ve istikrarın sağlanamamasının bir diğer nedenidir. Saakaşvili iktidarı boyunca 5 başbakan, 7 savunma bakanı, 6 dışişleri bakanı ve 6 maliye bakanı görevlendirerek bu eleştirilere zemin hazırlamıştır.⁷² Diğer yandan ülkede alternatif bir ismin çıkmaması, etkin muhalefetin oluşmaması Saakaşvili'nin gündemde ve iktidarda kalmasının nedenidir. Muhalefet bu çerçevede sadece Saakaşvili'yi takip eden ve yaptıklarını eleştirmekten öteye gidemeyen bir gruba dönüşmüştür. Gürcistan'ın en büyük sorunu, Saakaşvili'nin karşısına 2003–2004 dönemindeki gibi etkili ve güçlü bir yeni Saakaşvili'nin çıkmamış olmasıdır. Gürcistan'ın kısa vadeli geleceği, 2012'de yapılacak parlamento seçimleriyle nasıl bir parlamento oluşacağı ve 2013'te yapılacak başkanlık seçimlerinin nasıl seyredeceği konusuna bağlıdır. Seçimlerden sonra yürürlüğe girecek anayasa değişikliklerinin nasıl bir düzen oluşturacağı, Saakaşvili'nin siyasi tavrı ve geleceği, Gürcistan'ın ana gündemini belirleyecektir. Saakaşvili'nin Rusya'dakine benzer bir “Putin-Medvedev” senaryosunu mu tercih edeceği yoksa farklı ve demokratik bir yol mu izleyeceği henüz belirsizliğini korumaktadır.

72 Thomas De Waal, *Georgia's Choices: Charting A Future in Uncertain Times*, s. 7.

KAYNAKÇA

- Ağacan, Kamil, “Gürcistan: Çok Milletli Yapıda Devlet İnşa Sürecinin Öyküsü”, Cavid Veliev & Araz Aslanlı (Der.), *Güney Kafkasya: Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji*, (Ankara: Berikan Yayınevi, 2011).
- Alieva, Leila, *Reshaping Eurasia: Foreign Policy Strategies and Leadership Assets in Post-Soviet Caucasus*, Berkeley, University of California Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies, Working Paper Series, Winter 1999–2000.
- Aydın, Ayşegül, “Ahıska Türklerinin Gürcistan’a Dönüş Sürecinde Son Durum”, *Stratejik Analiz*, Cilt: 7, Sayı: 77, 2006.
- Aydın, Ayşegül, “Ahıska (Meskhetian) Turks: Source of Conflict in the Caucasus”, *The International Journal of Human Rights*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2002.
- Azer, Candan, *Babadan Oğula Güney Kafkasya: Türkiye-Güney Kafkasya İlişkileri*, (İstanbul: Truva Yayınları, 2011).
- Coppieters, Bruno & Legvold, Robert (Der.), *Statehood and Security: Georgia After the Rose Revolution*, (Massachusetts, The MIT Press, 2005).
- Cornell, Svante, *Small Nations and Great Powers: A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus*, (Surrey: Curzon, 2001).
- Çelikpala, Mitat, “The Russian Policies in the South Caucasus”, Mustafa Aydın (Der.), *Non-Traditional Security Threats and Regional Cooperation in the Southern Caucasus*, (Amsterdam: IOS Press, 2011).
- Çelikpala, Mitat, “Kafkasya’daki Son Gelişmeler: Küresel Hâkimiyet Mücadelesi ve Türkiye”, *Stratejik Analiz*, Sayı: 101, ASAM, Ankara, 2008.
- Çelikpala, Mitat, “From a Failed State to a Weak One? Georgia and Turkish-Georgian Relations”, *The Turkish Yearbook of International Relations*, Sayı: 36, 2006.
- Çelikpala, Mitat, “Kuzey Kafkasya’da Anlaşmazlıklar, Çatışmalar ve Türkiye”, Mustafa Aydın & Çağrı Erhan (Der.), *Beş Deniz Havzasında Türkiye*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006).
- Darchiashvili, David, “Georgian Defense Policy and Military Reform”, Bruno Coppieters & Robert Legvold (Der.), *Georgia After the Rose Revolution*, (London: The MIT Press, 2005).

- Demirağ, Yelda, “Türkiye-Gürcistan İlişkileri”, Mustafa Aydın (Der.), *Türkiye'nin Avrasya Macerası 1989–2006 (Avrasya Üçlemesi II)*, (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2007).
- Fairbanks, Jr., C. H., “Georgia’s Rose Revolution”, *Journal of Democracy*, Cilt: 15, Sayı: 2, 2004.
- Fotiou, Eleni, *Caucasus Stability and Cooperation Platform: What is at Stake for Regional Cooperation*, ICBSS Policy Brief, Sayı: 16, Atina, 2009.
- Gültekin-Punsmann, Burcu, *The Caucasus Stability and Cooperation Platform: An Attempt to Foster Regional Accountability*, ICBSS Policy Brief, Sayı: 13, Atina, 2009.
- Helly, Damian & Gogia, Giorgi, “Georgian Security and the Role of the West”, Bruno Coppieters & Robert Legvold (Der.), *Georgia After the Rose Revolution*, (London: The MIT Press, 2005).
- Hunter, Shreen T., *The Transcaucasus in Transition: Nation Building and Conflict*, Washington D.C., Center for Strategic and International Studies (CSIS), 1994.
- Hunter, Shreen T., “The Evolution of the Foreign Policy of the Transcaucasian States”, G. K. Bertsch et. al. (Der.), *Crossroads and Conflict: Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia*, (New York: Routledge, 2000).
- International Crisis Group (ICG), *Georgia-Russia: Learn to Live like Neighbours*, Europe Briefing, Sayı: 65, 8 Ağustos 2011, (<http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/caucasus/georgia/B65--%20Georgia-Russia-%20Learn%20to%20Live%20like%20Neighbours.pdf>).
- International Crisis Group (ICG), *Georgia: Securing a Stable Future*, Europe Briefing, Sayı: 58, 13 Aralık 2010, (<http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/B58%20Georgia%20--%20Securing%20a%20Stable%20Future.ashx>).
- International Crisis Group (ICG), *Georgia and Russia: Clashing Over Abkhazia*, Europe Report, Sayı: 193, 5 Haziran 2008, (http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/193_georgia_and_russia_clashing_over_abkhazia.pdf)
- International Crisis Group (ICG), *Georgia: Sliding Towards Authoritarianism?*, Europe Report, Sayı: 189, 19 Aralık 2007, (http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/189_georgia___sliding_towards_authoritarianism.pdf)

- Ismailzade, Fariz, “US Policy Towards the South Caucasus: How to Move Forward”, *Caucasus Analytical Digest*, Sayı: 13, 15 Şubat 2010, (<http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/CAD-13-5-8.pdf>).
- Jackson, Paul, “Ethnicity, Decentralisation and Fissile State in Georgia”, *Public Administration and Development*, Cilt: 24, Sayı: 1, 2004.
- Jaffe, Amy, “US Policy towards the Caspian: Can the Wish-list be Realized?”, Gennady Chufirin (Der.), *The Security of the Caspian Sea Region*, (Oxford: Oxford University Press, 2001).
- Karasar, Hasan Ali, *Saakashvili Pulled the Trigger: Turkey between Russia and Georgia*, SETA Policy Brief, Sayı: 20, Ankara, 2008.
- Larsson, Robert L., “The Enemy Within: Russia’s Military Withdrawal from Georgia”, *Journal of Slavic Military Studies*, Cilt: 17, Sayı: 3, 2004.
- Legvold, Robert, “Introduction: Outlining the Challenge”, Bruno Coppieters & Robert Legvold (Der.), *Georgia After the Rose Revolution*, (London: The MIT Press, 2005).
- Lynch, Dov, *Why Georgia Matters*, Chaillot Paper, Sayı: 86, Institute for Security Studies (ISS), Paris, Şubat 2006, (<http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp086.pdf>).
- Markedonov, Sergei, “A Russian Perspective: Forging Peace in the Caucasus”, *Russian Analytical Digest*, Sayı: 40, Mayıs 2008, (<http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-40-5-9.pdf>).
- Matveeva, Anna, *The North Caucasus: Russia’s Fragile Borderland*, (London: Royal Institute of International Affairs, 1999).
- Mitchell, Lincoln, “Georgia’s Rose Revolution”, *Current History*, Cilt: 103, Sayı: 675, 2004.
- Nodia, Ghia, “A New Cycle of Instability in Georgia: New Troubles and Old Problems”, G. K. Bertsch *et al.* (Der.), *Crossroads and Conflict: Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia*, (New York, Routledge, 2000).
- Nodia, Ghia, “Georgia: Dimensions of Insecurity”, Bruno Coppieters & Robert Legvold (Der.), *Georgia After the Rose Revolution*, (London: The MIT Press, 2005).
- Ochmann, Cornelius, *EU Eastern Partnership: Fine, but What about Russia?*, Spotlight Europe, No.2009/06, Bertelsmann Stiftung, Mayıs 2009.

- Shupe, Cortnie, *The Eastern Partnership and the New European Security Architecture: A New Ostpolitik?*, Working Paper, Bertelsmann Stiftung, (http://www.bertelsmann-stiftung.de/cps/rde/xbcr/SID-04F6A8F1-578406AC/bst/xcms_bst_dms_30479_30573_2.pdf).
- Tavkul, Ufuk, *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*, (İstanbul: Ötüken, 2002).
- Torbakov, Igor, *The Georgia Crisis and Russia-Turkey Relations*, Jamestown Foundation, Washington D.C., 2008, (<http://www.jamestown.org/uploads/media/GeorgiaCrisisTorbakov.pdf>).
- Waal, Thomas De, “Georgia and its Distant Neighbors”, Bruno Coppieters & Robert Legvold (Der.), *Georgia After the Rose Revolution*, (London: The MIT Press, 2005).
- Waal, Thomas De, *Georgia's Choices: Charting A Future in Uncertain Times*, Carnegie Endowment, Massachusetts, NW, (http://www.carnegieendowment.org/files/georgias_choices.pdf).
- Waal, Thomas De, *The Caucasus: An Introduction*, (Oxford University Press, 2010).
- Zürcher, Christoph, “Georgia’s Time of Troubles, 1989–1993”, Bruno Coppieters & Robert Legvold (Der.), *Georgia After the Rose Revolution*, (London: The MIT Press, 2005).
- “Erdoğan ve Saakaşvili Sarp Sınır Kapısı'nın Açılışını Yaptı”, *Zaman*, 5 Mart 2009, (http://www.zaman.com.tr/newsDetail_getNewsById.action?haberno=822011&title=erdogan-ve-saakasvili-sarp-sinir-kapisinin-acilisini-yapti&haberSayfa=1).
- “Sarp'tan On Dakikada Geçilecek”, *Zaman*, 6 Mart 2009, (http://www.zaman.com.tr/newsDetail_getNewsById.action?haberno=822157).
- “Sınır Kapılarından ‘Göster Kimliği, Geç’ Dönemi Başladı”, *Zaman*, 31 Mayıs 2011, (http://www.zaman.com.tr/newsDetail_getNewsById.action?haberno=1141160).
- “Türkiye, Abhazya İçin de Devrede”, *Zaman*, 8 Eylül 2009, (http://www.zaman.com.tr/newsDetail_getNewsById.action?haberno=889677).